
MORMINTE ALE NOMAZILOR TURANICI MEDIEVALI DIN TUMULII DE LÂNGĂ LOCALITĂȚILE TARACLIA ȘI CAZACLIA

---

de Gheorghe Postică, Eugen Sava
și Serghei Agulnikov

I. TARACLIA

La distanța de 1,5-4,5 km vest de orașul Taraclia, Republica Moldova, în bazinul râului Ialpug și al afluentului său de stânga Lunguța, în anii 1979-1980 erau o mulțime de tumuli, grupați de-a lungul cumpenei apelor dintre cele două râuri. Lanțul acestor tumuli începea de la confluența celor două râuri și se extindea spre nord pe o distanță de circa 20 km. În acest șir au fost documentate 56 movile. În afară de aceasta, în împrejurimile Taraciei și pe malul opus al râului Ialpug puteau fi observate alte grupuri de tumuli, dar mai puțin numeroase.

Cei 56 de tumuli formau patru grupuri distincte. Primele două grupuri se aflau la vest și nord-vest de orașul Taraclia (fig. 1), iar cele din urmă, mai apaspre nord, lângă satul Cazaclia (fig. 7).

În anii 1979-1984 mai multe colective de arheologi¹ au cercetat prin săpături metodice tumulii de lângă Taraclia.

Primul grup tumular începea din apropierea extremității de sud-vest a orașului Taraclia și se extindea spre nord, de-a lungul cumpenei apelor dintre cele două râuri, pe o distanță de 2,8 km. În cadrul acestui grup au fost înregistrați 15 tumuli (nr. 1-14, 14 a).

Al doilea grup tumular se afla la distanța de circa 700 m nord de primul grup și se

-
- (1) Cercetarea tumulilor de lângă Taraclia a fost efectuată pe parcursul a câtorva ani: 1979 – V. Dergaciov (tumulii nr. 21-24, care în documentația de teren și în raportul științific sunt notați cu nr. 1, 2, 3, 4); 1980 – S. Agulnikov (tumulii nr. 1-2), 1982 – E. Sava (tumulii nr. 3-4), 1983 – V. Grosu, S. Agulnikov, V. Haheu (nr. 5-14) și 1984 – E. Sava (nr. 15-19). Mulțumim pe această cale cercetătorilor nominalizați pentru permisiunea de a publica complexele funerare ale nomazilor medievali din acești tumuli.

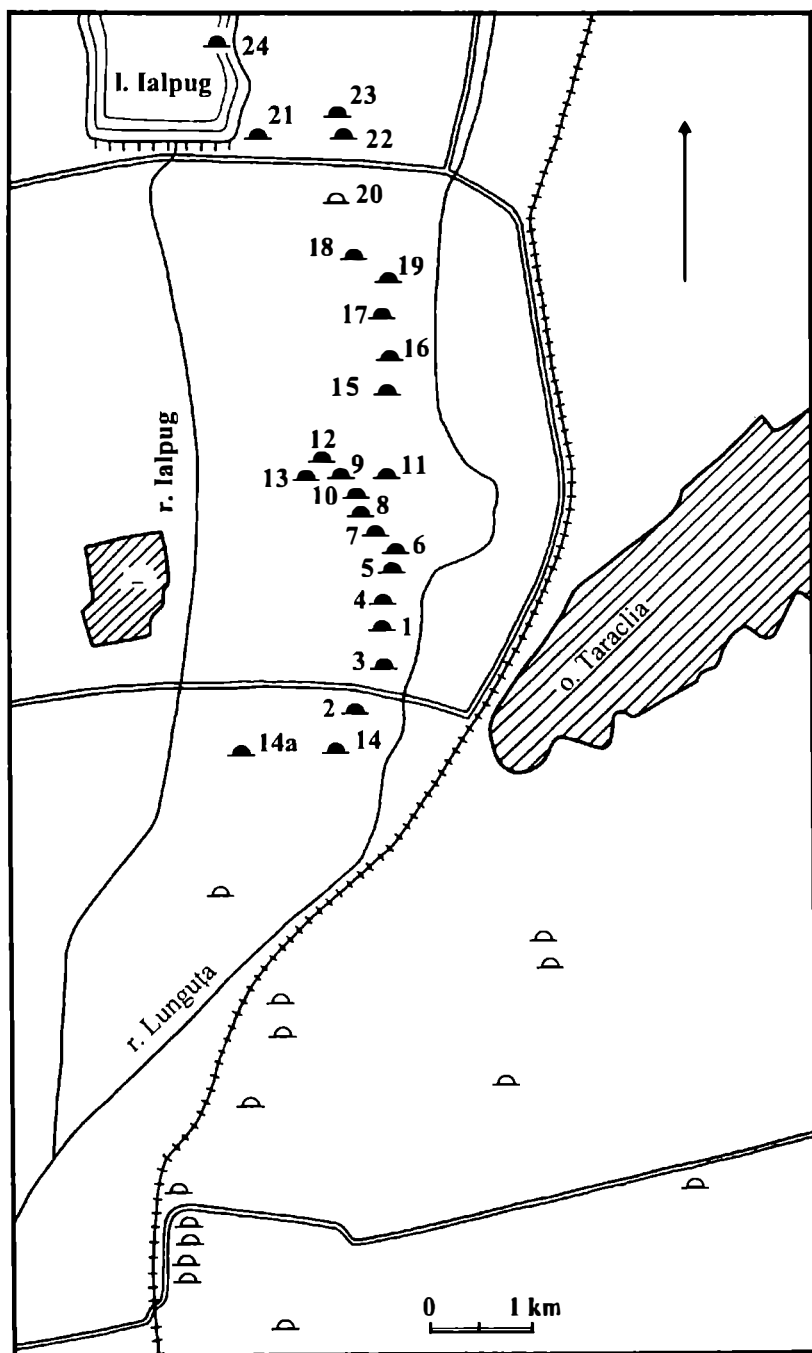

Fig. 1. Planul general al grupurilor tumulare de lângă Taraclia.

întindea pe o distanță de 2,7 km. În cadrul acestui grup au fost înregistrați 10 tumuli (nr. 15-24).

Din cele 25 movile din cadrul grupurilor tumulare de lângă Taraclia, au fost studiate 24. În urma cercetărilor au fost depistate 249 morminte din diferite epoci, începând cu epoca eneolitică și terminând cu epoca medievală.

Morminte medievale au fost depistate în 13 tumuli (din care 6 tumuli făceau parte din primul grup), numărul lor fiind de 30.

Tumulul nr. 1 Era plasat în partea sudică a grupului tumular. Avea înălțimea² de 1 m și diametrul de 37 m. Tumulul a fost construit în epoca bronzului și cuprindea 20 de morminte, dintre care 6 aparțineau nomazilor medievali (nr. 1, 2, 3, 4, 10, 20).

Mormântul nr. 1 (fig. 2/1). A fost depistat la distanța de 2 m sud-est (155°) de reperul central, la adâncimea³ de 0,80 m. Scheletul era întins pe spate, cu capul spre nord-est (65°) și fața spre nord. Măinile erau întinse de-a lungul corpului, cu palmele pe oasele iliace, iar picioarele erau paralele. Craniul era dispus pe tâmplă dreaptă. Sub craniu și oasele pieptului au fost observate urme de putregai. Nu avea inventar.

Mormântul nr. 2 (fig. 2/2). A fost depistat la distanța de 11 m sud-vest de reperul central (235°), la adâncimea de 0,70 m. Scheletul era întins pe spate, cu capul spre sud vest (255°). Măinile erau întinse de-a lungul corpului, iar picioarele erau paralele. Craniul era aranjat pe ceafă. Nu a avut inventar.

Mormântul nr. 3 (fig. 2/3). A fost depistat la distanța de 1,70 m nord-vest (330°) de reperul central, la adâncimea de 0,40 m. Groapa n-a fost observată. Scheletul era întins pe spate, cu capul spre apus (270°). Mâna dreaptă era întinsă de-a lungul corpului, iar stânga îndoită și așezată pe piept. Picioarele erau paralele, tălpile lipseau. Craniul era orientat spre dreapta. Fără inventar.

Mormântul nr. 4 (fig. 2/4). A fost depistat la distanța de 9,5 m sud (170°) de reperul central, la adâncimea de 0,70 m. Groapa n-a fost observată. Scheletul era întins pe spate, cu capul spre vest (270°). Craniul era orientat spre dreapta. Inventarul lipsea.

Mormântul nr. 10 (fig. 2/6). A fost depistat la distanța de 10 m nord-vest (290°) de reperul central, la adâncimea de 0,90 m. Groapa n-a fost observată. Scheletul era întins pe spate, cu capul spre nord-vest (335°). Capul era pe tâmplă dreaptă, mâna dreaptă era întinsă de-a lungul corpului, stânga se afla puțin îndoită, cu palma pe oasele iliace, iar picioarele paralele cu tălpile împreună. Fără inventar.

Mormântul nr. 20 (fig. 2/7). A fost depistat la distanța de 16,5 m vest (270°) de reperul central, la adâncimea de 0,70 m. Groapa funerară n-a fost observată. Scheletul era întins pe spate cu capul spre vest (270°), craniul era pe tâmplă dreaptă, mâinile se găseau întinse de-a lungul corpului, iar picioarele paralele. Inventarul lipsea.

Tumulul nr. 2 Era plasat în microgrupa sudică a grupului tumular, la distanța de 1 km sud de T1. Avea înălțimea 1,10 m și diametrul 36 m. Tumulul a fost construit în epoca eneolitică și era compus din 15 morminte, din care aparțineau nomazilor

- (2) Înălțimea tumulilor în afară de cazurile menționate special, este indicată de la nivelul vechi de călcare al solului care se găsea cu 0,10-0,20 m mai jos de nivelul solului actual.
- (3) Toate adâncimile sunt date de la nivelul cotei maximele a tumului.

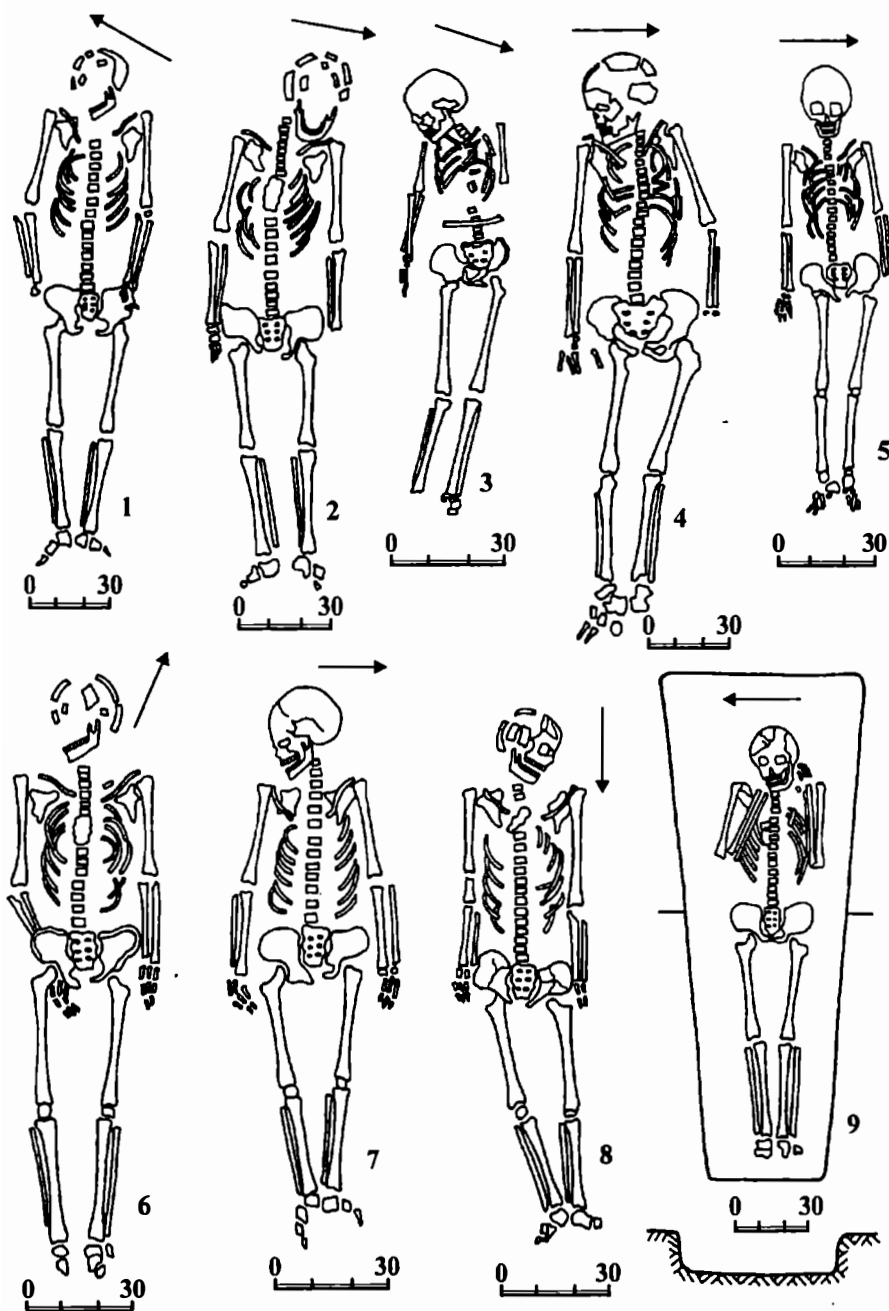

Fig. 2. Morminte medievale din tumulii de la Taraclia.

medievali (nr. 1, 5, 15).

Mormântul nr. 1 (fig. 2/8). A fost depistat la 2 m sud-est (125°) de reperul central, la adâncimea de 0,80 m. Scheletul era întins pe spate, cu capul spre sud (180°). Craniul era pe tâmpla stângă, mâinile se găseau întinse de-a lungul corpului, iar picioarele paralele. Sub schelet era un strat de putregai. Inventarul lipsea.

Mormântul nr. 5 (fig. 2/9). A fost depistat la distanța de 4,5 m sud-est (105°) de reperul central, la adâncimea de 1,60 m. Groapa funerară era trapezoidală în plan, cu dimensiunile de 2,10 x 1,50 m și era orientată pe axa est-vest. Scheletul era întins pe spate cu capul spre răsărit (90°). Craniul era pe ceafă, mâinile erau îndoite din coate, cu palmele pe oasele radiale, picioarele paralele, cu tălpile împreună. Sub schelet erau urme de putregai. Inventarul lipsea.

Mormântul nr. 15 (fig. 2/5). A fost depistat la distanța de 5 m vest (275°) de reperul central, la adâncimea de 1,06 m. Scheletul era întins pe spate cu capul spre vest (275°). Craniul era pe ceafă, mâinile întinse de-a lungul corpului, iar picioarele paralele, cu tălpile împreună. Oasele de la palma mâinii stângi lipseau. Inventarul arheologic lipsea.

Tumulul nr. 3 Se găsea la distanța de 350 m nord-est de tumulul nr. 2. Avea înălțimea de 1,10 m și diametrul de 40 m. Tumulul a fost construit în epoca bronzului și conținea 19 morminte, dintre care unul (nr. 2) aparținea nomazilor medievali.

Mormântul nr. 2 (fig. 3/6). A fost depistat la distanța de 7 m sud-vest (195°) de reperul central, la adâncimea de 0,82 m. Scheletul era întins pe spate cu capul spre nord-vest (307°). Craniul era pe ceafă, mâna dreaptă lipsea, stânga era întinsă de-a lungul corpului, picioarele paralele. Inventarul lipsea.

Tumulul nr. 4 Se găsea la distanța de 500 m nord de tumulul nr. 3. Avea înălțimea de 0,50 m de la nivelul actual de călcare și diametrul de 26 m. Tumulul a fost construit în epoca bronzului și conținea 10 morminte, dintre care unul (nr. 1) aparținea nomazilor medievali.

Mormântul nr. 1 (fig. 3/7). A fost depistat la distanța de 10 m sud-vest (192°) de reperul central și la adâncimea de 0,76 m. Scheletul era întins pe spate cu capul spre nord-vest (295°). Craniul era pe tâmpla stângă, mâna dreaptă era îndoită din cot, cu palma pe oasele iliace, mâna stângă era întinsă de-a lungul corpului, iar picioarele erau paralele. Inventarul lipsea.

Tumulul nr. 9 Era plasat la 1,3 km nord de tumulul nr. 4, alături de tumulii nr. 10, 11, 12. Avea înălțimea de 0,70 m și diametrul de 30 m. Tumulul a fost ridicat în perioada de tranziție la epoca fierului. Conținea 3 morminte, dintre care unul (nr. 1) aparținea nomazilor medievali.

Mormântul nr. 1 A fost depistat la distanța de 3 m nord (10°) de reperul central și la adâncimea de 0,50 m. Mormântul a fost probabil prădat. Oasele scheletului se găseau la diferite niveluri. Printre oase au fost depistate fragmente de la obiecte de fier nedeterminate.

Tumulul nr. 13 Era plasat la 100 m vest de tumulul nr. 9. Avea înălțimea de 0,50 m de la nivelul contemporan și diametrul de 36 m. Tumulul a fost ridicat de către sarmați, în epoca romană. Complexul conținea 4 morminte, dintre care 2 aparțineau nomazilor medievali (nr. 2, 3).

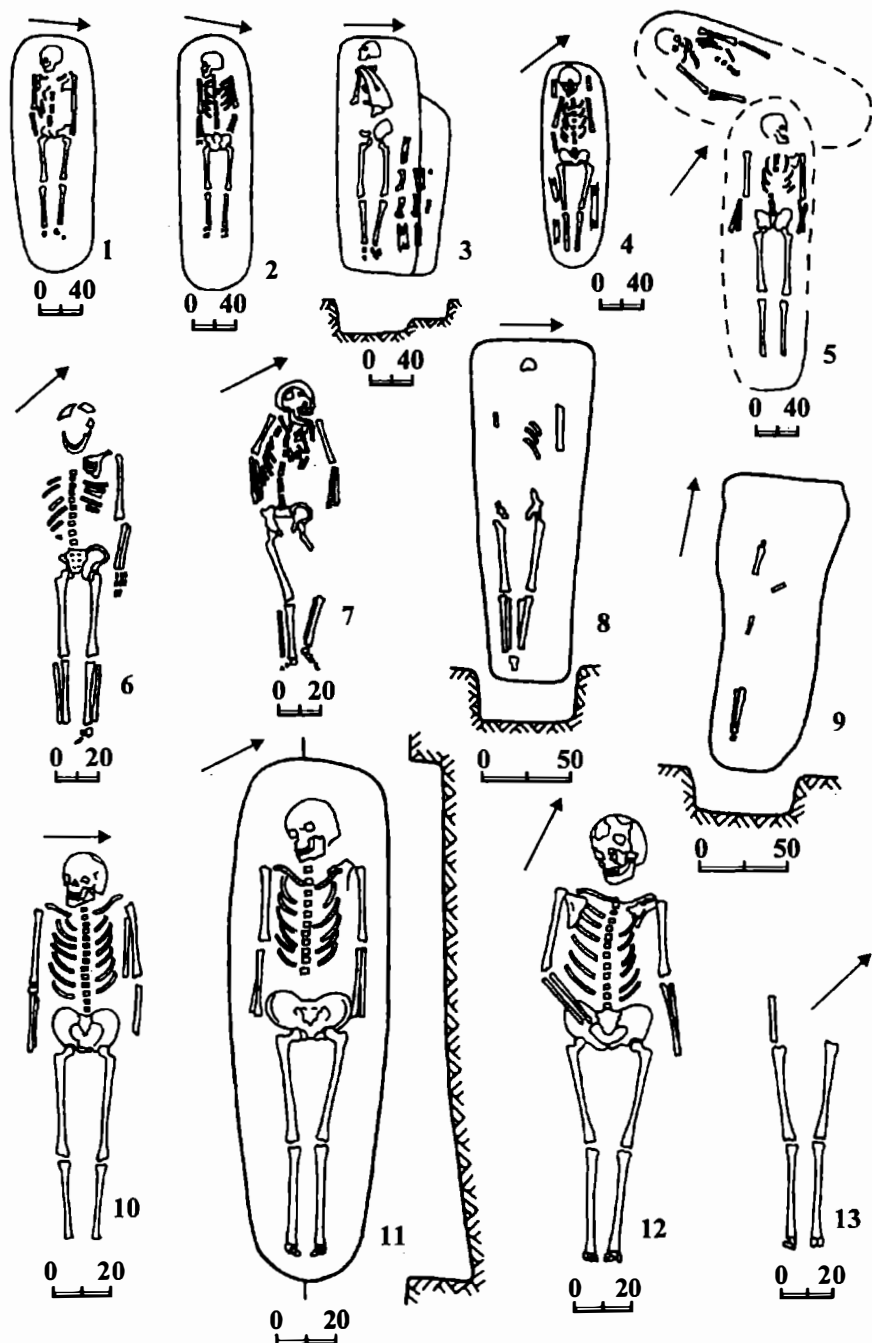

Fig. 3. Morminte medievale din tumulii de la Taraclia.

Mormântul nr. 2 (fig. 3/8). Se găsea la distanța de 11 m nord-est (50°) de reperul central și la adâncimea de 0,90 m. Groapa era rectangulară, cu laturile de 1,65 x 0,60/0,90 m și orientată pe axa est-vest. Adâncimea gropii era de 0,70 m. Scheletul era întins pe spate, cu capul spre vest (270°). Mormântul a fost prădat se pare, deoarece unele oase se găseau deranjate.

Mormântul nr. 3 (fig. 3/9). A fost depistat la distanța de 1,05 m nord-vest (340°) de reperul central și la adâncimea de 1,15 m. Groapa avea o formă rectangulară neregulată, orientată pe axa sud-nord (355°), cu laturile de 2,00 x 0,80 m și adâncimea de 1,35 m de la cota zero. Mormântul a fost răvășit în vechime, iar scheletul distrus.

Tumulul nr. 16 Construit în epoca bronzului, ocupa partea centrală a grupului tumular. El avea înălțimea de 0,60 m de la nivelul solului actual și diametrul de 28 m. Tumulul conținea 11 morminte, dintre care patru (nr. 2, 4, 5, 6) aparțineau nomazilor medievali.

Mormântul nr. 2 (fig. 3/10). A fost depistat la distanța de 14 m sud (190°) de reperul central și la adâncimea de 1,2 m de la cota maximală. Aparținea unui bărbat de aproximativ 60-65 ani. Scheletul era întins pe spate, cu capul spre asfințit (270°). Pe suprafața craniului erau câteva pete de culoare roșie. Inventarul lipsea.

Mormântul nr. 4 (fig. 3/11). A fost depistat la distanța 10 m sud-vest (205°) de reperul central și la adâncimea de 1,12 m de la cota zero. Aparținea unui bărbat de 20-35 ani. Scheletul era întins pe spate, cu craniul spre nord-nord-vest (330°). Groapa era de formă ovală, cu laturile de 1,85 x 0,60 m și adâncimea de 1,30 m.

Mormântul nr. 5 (fig. 3/12). A fost depistat la distanța 8,50 m nord-vest (300°) de reperul central și la adâncimea de 0,85 m. Aparținea unui tânăr de 15-19 ani. Scheletul era întins pe spate cu craniul spre nord-vest (340°). Mâna dreaptă era îndoită din cot, cu palmele pe oasele iliace. Stânga era întinsă de-a lungul corpului. Inventarul lipsea.

Mormântul nr. 6 (fig. 3/13). A fost depistat la distanța de 12 m sud-vest (225°) de reperul central și la adâncimea de 1,23 m. Mormântul era distrus. S-au păstrat doar oasele picioarelor, care ne indică că scheletul era întins pe spate cu capul spre nord-vest. Inventarul lipsea.

Tumulul nr. 17 Era plasat la distanța de 250 m nord de tumulul nr. 16. Avea înălțimea de 0,80 m de la nivelul suprafeței contemporane și diametrul de 40 m. Complexul a fost construit în epoca bronzului. Tumulul conținea 15 morminte, dintre care unul (nr. 4) aparținea nomazilor medievali.

Mormântul nr. 4 (fig. 4/1). A fost depistat la distanța de 6 m nord (5°) de reperul central și la adâncimea de 0,50 m. Complexul funerar era reprezentat de o groapă acoperită cu o lespede de piatră. Groapa avea o formă rectangulară, cu laturile de 2,15 x 0,90 m și adâncimea de 0,80 m. Pe fundul gropii era scheletul unui bărbat de vreo 45-55 ani, întins pe spate, cu capul spre nord-vest (310°). Starea scheletului era precară. Lipsea mâna stângă, falangile de la mâini, picioare și unele coaste. Mâna dreaptă era întinsă de-a lungul corpului, iar picioarele erau paralele. Deasupra scheletului, în partea centrală, la adâncimea de 0,50 m era o lespede de piatră cu dimensiunile 0,80 x 0,80 x 0,25 m.

Tumulul nr. 18 Era plasat la distanța de 400 m nord de tumulul nr. 17. Avea înălțimea de 1,70 m de la nivelul contemporan al solului și diametrul de 50 m. Tumulul

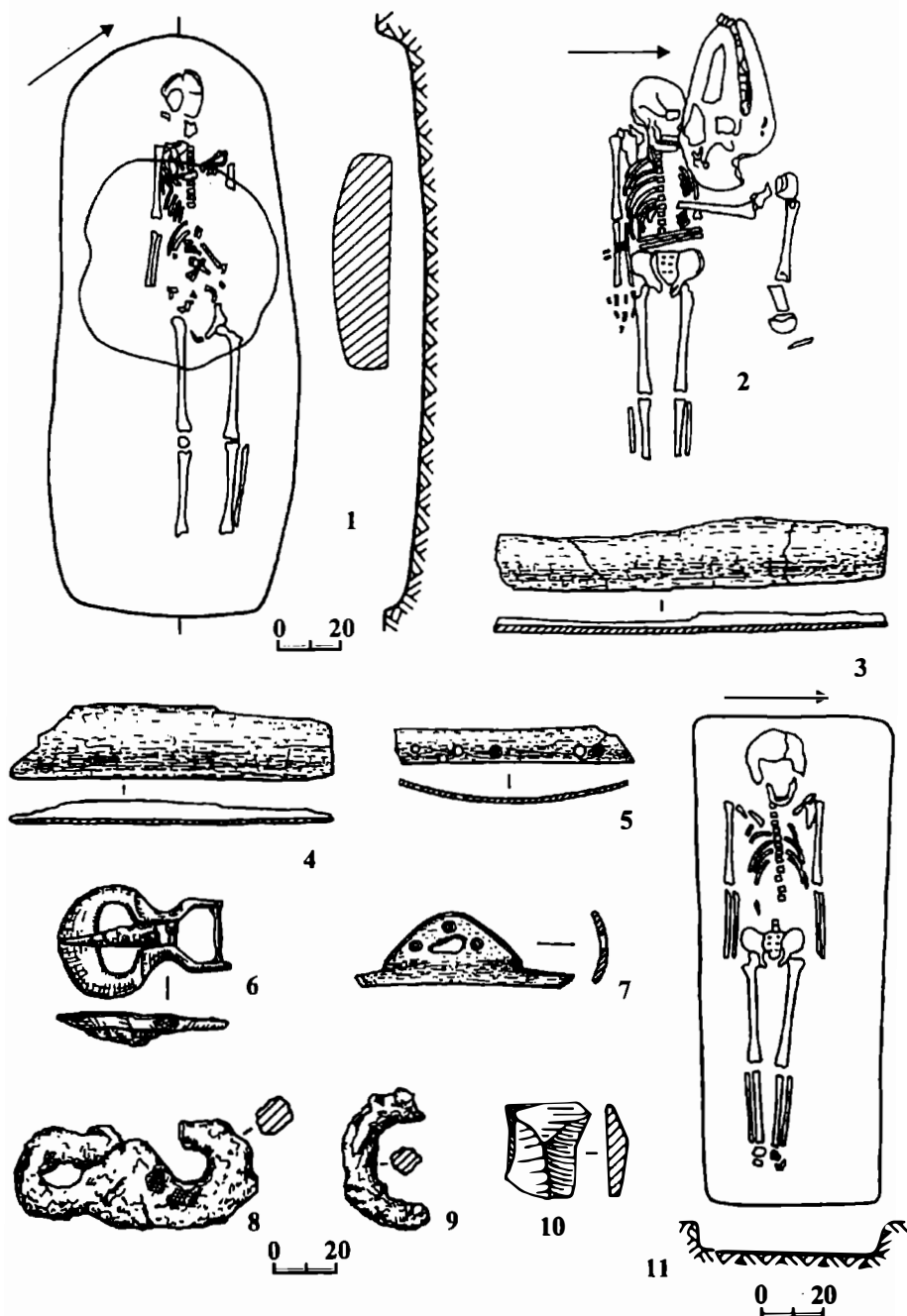

Fig. 4. Obiecte și morminte medievale din tumulii de la Taraclia.

a fost construit în epoca bronzului. El conținea 27 morminte din diferite epoci, dintre care două (nr. 13, 14) aparțineau nomazilor medievali.

Mormântul nr. 13 (fig. 5/1). A fost depistat la distanța de 20,5 m sud-est (149°) de reperul central și la adâncimea de 3 m. Aparținea unui bărbat de circa 25-35 ani. Groapa funerară avea formă ovală în plan, cu laturile de 1,1 x 0,6 m și adâncimea de 3,35 m, orientarea fiind de la est spre vest (280°). Pereții gropii erau verticali, iar fundul plat, ușor înclinat spre nord. Scheletul era întins pe spate, cu capul spre vest, mâinile și picioarele întinse. Inventarul lipsea.

Mormântul nr. 14 (fig. 5/2). A fost depistat la distanța de 25,8 m sud-est (166°) de reperul central și la adâncimea de 3,1 m. Aparținea unui bărbat de circa 35-45 ani. Groapa funerară avea o formă ovală în plan, cu laturile de 2,1 x 0,75 m și adâncimea de 3,25 m și era orientată de la est spre vest. Pereții gropii erau verticali, iar fundul plat. Scheletul se afla pe spate, orientat cu capul spre vest (270°), cu mâinile plasate de-a lungul corpului și picioarele întinse.

În mormânt au fost depistate 12 obiecte care reprezintă accesorii de la îmbrăcăminte, echipament militar și piese utilitare.

1) În partea dreaptă a pieptului a fost depistat un vârf de săgeată de fier (fig. 5/6). 2) Lângă capătul superior al osului femural din dreapta au fost depistate trei aplice din bronz (fig. 5/3-5). Ele au o formă circulară, cu diametrul de 3,4 cm, trei raze inferioare și un buton central ornamentat. 3) Pe palma mâinii drepte a fost găsită o cataramă de bronz (fig. 5/7). 4) Lângă mâna dreaptă și între oasele tibiale au fost găsite patru plăcuțe de os (fig. 5/8-11). 5) Lângă cotul mâinii drepte era un amnar de fier puternic corodat. 6) Deasupra oaselor bazinului a fost găsită o cremene pentru amnar. 7) Lângă mâna dreaptă a fost găsit un nit de fier.

Aplice circulare cu trei spițe de tipul celor din mormântul nr. 14 sunt cunoscute bine printre antichitățile din stepele euro-asiatice din sec. X-XI⁴. Asemenea obiecte au fost depistate și la Dunărea de Jos, în așezarea de la Dinogetia, unde sunt datate în a doua jumătate a sec. XI – prima jumătate a sec. XII⁵, și cea de la Păcuiul lui Soare, unde sunt datate în a doua jumătate a sec. XI⁶.

Vârful de săgeată, conform clasificării lui A.F. Medvedev⁷, aparține tipului 52, varianta 1 și este datat în sec. VIII-XIII.

Corelarea acestor date ne permite să apreciem cronologia largă a mormântului (sec. X – prima jumătate a sec. XII), dar și cronologia restrânsă, (în a doua jumătate a sec. XI – prima jumătate a sec. XII), ceea ce corespunde celei de-a doua etape a primei

-
- (4) Cultura Biliara. *Bulgarskie orudja truda i orujie X-XIII vv./red A.H. Haslikov, Moskva, 1985, p. 199-200; Stepi Evrazii v epohu srednevekovia, în ASSSR, 20, Moscova, 1981, p. 55, 85, 86.*
- (5) Gh. Ștefan, I. Branea, M. Comșa, E. Comșa, *Dinogetia - așezarea feudală timpurie de la Bisericiuța-Garvăn, București, 1967, p. 347-348, fig. 184/8, 9; 40, 12.*
- (6) P. Diaconu, D. Vâlceanu, *Păcuiul lui Soare. Cetatea bizantină*, vol. I, București, 1972, p. 160, fig. 63/3-5.
- (7) A.F. Medvedev, *Rucinoie metatelinoie orujie. Luc i strelă, samostrel VIII-XIV vv./Arheologia SSSR, SAI, vâp. E1-36, Moskva, 1966, p. 69-70; Drevneia Rusi. Gorod, Zamok, Sel/Arheologia SSSR v 20-ti tomah, Moskva, 1984, p. 347-348, tab. 135, 4.*

Tabelul nr. 1. Caracteristicile de bază ale mormintelor nomazilor medievali de la Taraclia

Nr. d/o	Nr.		Dimens. tumul		Amplasarea mormântului față de reper				Sexul	Vârsta	Orientare mormânt		Forma gropii	Dimensiunile gropii (m)			Legea putred	Scheletul	Inventar	Tipul ritului		Prădat	Cronologia
	Tumul	Mormânt	Înălțime	Diam	Coordonate	Azimut	Distanța în				Coordonate	Azimut		Lungime	Lățime	Adâncime				După Floare-Davidov	După Dobrolubov		
							(m)	%															
1	1	1	1,0	37	SE	155°	2,0	11	?	?	NE	65°	?	?	?	0,80	+	-	-	V - I	1	-	XII - XIV
2	-	2	-	-	SV	235°	11,0	60	?	?	SV	255°	?	?	?	0,70	-	-	-	A - I	1	-	X - XIV
3	-	3	-	-	NV	330°	1,70	9	?	?	V	270°	?	?	?	0,40	-	-	-	A - I	1	-	X - XIV
4	-	4	-	-	S	170°	9,50	51	?	?	V	270°	?	?	?	0,70	-	-	-	A - I	1	-	X - XIV
5	-	10	-	-	NV	290°	10,0	54	?	?	NV	335°	?	?	?	0,90	-	-	-	D - I	1	-	XIII - XIV
6	-	20	-	-	V	270°	16,5	89	?	?	V	270°	?	?	?	0,70	-	-	-	A - I	1	-	X - XIV
7	2	1	1,10	36	SE	125°	2,0	11	?	?	S	180°	?	?	?	0,80	+	-	-	J - I	1	-	XIII - XIV
8	-	5	-	-	E	105°	4,5	25	?	?	E	90°	Trz.	2,1	1,5x0,5	1,60	+	-	-	V - I	1	-	XII - XIV
9	-	15	-	-	V	275°	5,0	28	?	?	V	275°	?	?	?	1,06	-	-	-	A - I	1	-	X - XIV
10	3	2	1,10	40	S	195°	7,0	35	?	?	NV	307°	?	?	?	0,82	-	-	-	A - I	1	-	X - XIV
11	4	1	0,50	26	S	192°	10,0	77	?	?	NV	295°	?	?	?	0,76	-	-	-	A - I	1	-	X - XIV
12	9	1	0,70	30	N	0°	3,0	20	?	?	?	?	?	?	?	0,50	-	-	+	?	?	+	?
13	13	2	0,50	36	NE	50°	11,0	61	?	?	V	270°	Rc.	1,65	0,9x0,6	1,60	-	-	2	A - I	1	+	X - XIV
14	-	3	-	-	NV	340°	10,50	58	?	?	NV	355°	Rc.	2,00	0,80	1,35	-	-	7	D - I	1	+	XIII - XIV
15	16	2	0,60	28	S	190°	14,0	100	m	b	V	270°	?	?	?	1,2	-	-	-	A - I	1	-	X - XIV
16	-	4	-	-	SV	205°	10,0	71	m	t	NV	330°	Ov.	1,85	0,60	1,12	-	-	-	D - I	1	-	XIII - XIV

Nr. d/o	Nr.		Dimens. tumul		Amplasarea mormântului față de reper				Sexul	Vârsta	Orientare mormânt		Forma gropii	Dimensiunile gropii (m)			Lăcămșă	Scheletul	Inventar	Tipul ritului		Prădat	Cronologia
	Tumul	Mormânt	Înălțime	Diam.	Coordonate	Azimut	Distanța în				Coordonate	Azimut		Lungime	Lățime	Adâncime				După Floche-Davidov	După Dobrolubskii		
							(m)	%															
17	-	5	-	-	NV	300°	8,5	61	?	t	NV	340°	?	?	?	0,85	-	-	-	D - I	1	-	XIII - XIV
18	-	6	-	-	SV	225°	12	86	?	?	NV	?	?	?	?	1,23	-	-	-	?	?	+	?
19	17	4	0,80	40	N	5°	6,0	30,0	m	A	NV	310°	Rc.	2,15	0,90	1,30	-	-	-	A - I	1	+	X - XIV
20	18	13	1,70	50	SE	149°	20,50	82,0	?	t	V	280°	Ov.	1,10	0,60	3,35	-	-	-	A - I	1	-	X - XIV
21	-	14	-	-	SE	166°	25,80	103,2	m	A	V	270°	Ov.	2,10	0,75	3,25	-	-	+	A - I	1	-	XI - XII
22	19	1	0,50	32	NE	55°	0,60	38	m	A	V	270°	?	?	?	0,65	+	+	+	B - II	9	-	XI
23	-	2	-	-	SE	150°	8,50	53,1	?	?	V	270°	Rc.	1,80	0,60	1,65	-	-	-	A - I	1	-	X - XIV
24	-	4	-	-	S	170°	12,50	78,1	?	t	V	270°	?	?	?	0,70	-	-	-	A - I	1	-	X - XIV
25	21	5	1,90	36	SV	210°	19,50	108,3	m	?	V	265°	Rc.	2,15	0,72	2,15	-	-	-	A - I	1	-	X - XIV
26	-	19	-	-	SE	165°	16,0	88,9	m	t	SV	255°	Rc.	2,25	0,60	1,75	-	-	-	A - I	1	-	X - XIV
27	22	3	1,45	30	SE	150°	2,0	13,3	m	t	V	270°	Rc.	2,0	0,75	1,25	+	+	+	B - II	9	-	X - XIV
28	-	4	-	-	S	195°	5,0	33,3	m	A	NV	300°	Ov.	1,80	0,60	1,0	+	-	-	A - I	1	-	X - XIV
29	24	3	0,50	20	S	175°	6,0	60,0	m	A	NV	325°	?	?	?	0,65	-	-	-	D - I	1	-	XIII - XIV
30	-	4	-	-	S	180°	5,5	55,0	?	?	SV	245°	?	?	?	0,65	-	-	-	A - I	1	-	X - XIV

perioade din istoria nomazilor medievali din nord-estul Mării Negre și prima etapă a perioadei următoare⁸.

Tumulul nr. 19 Se găsea la 200 m sud-vest de tumulul nr. 18. A fost ridicat în epoca bronzului. El avea înălțimea de 0,5 m de la nivelul suprafeței actuale a pământului și diametrul de 32 m. În tumul au fost depistate 6 morminte, dintre care trei aparțineau nomazilor medievali (nr. 1, 2, 4).

Mormântul nr. 1 (fig. 4/2). Se găsea în partea de nord-est a tumulului (55°), la distanța de 0,60 m de reperul central, la adâncimea de 0,65 m. Aparținea unui bărbat de circa 35-45 ani. Scheletul era întins pe spate cu craniul orientat spre vest (270°). Mâna dreaptă era întinsă de-a lungul corpului, iar ce-a stângă era îndoită din cot și așezată pe abdomen. Picioarele erau întinse paralel, tălpile lipseau. Sub schelet se găsea un strat de lemn putred.

Lângă craniul decedatului, în partea dinspre nord, se găsea craniul unui cal. Sub acest craniu erau puse oasele de la picioarele calului. Unul dintre aceste oase acoperea parțial pieptul defunctului.

Mormântul nr. 1 aparține tipului BII conform clasificării lui G.A. Feodorov-Davâdov⁹, sau tipului 9 conform clasificării lui A.O. Dobroliubskii, tipice pentru sec. X-XI¹⁰.

În mormânt au fost depistate 8 obiecte, care reprezintă piese de îmbrăcăminte, detalii de la tolba pentru săgeți și piese de harnașament: 1) Trei plăci de os lustruite, găsite lângă oasele picioarelor (fig. 4/3-5); 2) o urechiușă de os ornamentată cu trei cerculețe, găsită lângă oasele iliace (fig. 4/7); 3) un amnar de fier, găsit pe oasele pieptului (fig. 4/8); 4) o bucată de piele; 5) o cataramă de bronz în formă de liră, găsită lângă oasele iliace (fig. 3/6); 6) un inel de fier găsit pe craniul calului (fig. 4/9) și 7) o bucată de cremene găsită tot pe craniul calului (fig. 4/10).

Catarama aparține tipului BI conform clasificării lui Gh.A. Fiodorov-Davâdov, datat în sec. X-XII¹¹. La Dinogetia¹² și Păcuiul lui Soare¹³ aceste catarama sunt datate în sec. XI. Amnarul aparține tipului cu proeminență în partea centrală și se datează după cum a demonstrat B.A. Kolcin, pe baza datelor de la Novgorod, în sec. X-XII¹⁴. Această datare este confirmată și de descoperirile de la Dinogetia¹⁵.

Corelarea acestor materiale cu data ritului de înhumare ne permite să stabilim cronologia largă a mormântului nr. 1 în sec. X-XI, iar cea restrânsă în sec. XI, ceea ce corespunde primei perioade de dominație a nomazilor în stepele din nord-vestul Mării

(8) A.O. Dobroliubskii, *Kocevniki severo-Zapadnogo Pricernomoria v epohu srednekvovia*, Kiev, 1986, p. 47-54.

(9) G.A. Fiodorov-Davâdov, *Kocevniki Vostocinoi Evropă pod vlastiu zoolotoordânskih hanov*, Moskva, 1967, p. 124.

(10) A.O. Dobroliubskii, op. cit., p. 44.

(11) G.A. Fiodorov-Davâdov, op. cit., p. 44, fig. 7.

(12) Gh. Ștefan, I. Branea, M. Comșa, E. Comșa, *Dinogetia...*, p. 298-299.

(13) P. Diaconu, D. Vâlceanu, *Păcuiul lui Soare...*, p. 156-167.

(14) B.A. Kolcin, *Hronologia novgorodskih drevnostei*, în "Novgorodskii sbornik", Moskva, 1982, p. 163.

(15) Gh. Ștefan, I. Branea, M. Comșa, E. Comșa, *Dinogetia...*, p. 75.

Negre¹⁶.

Mormântul nr. 2 (fig. 4/11). Se găsea la distanța de 8,5 m sud-est (150°) de reperul central. Aparținea unui bărbat în vârstă. A fost depistat la adâncimea de 1,4 m. Groapa avea o formă patrulateră, cu laturile de 1,8 x 0,6 m și adâncimea de 1,65 m și era orientată de la est spre vest. Scheletul se afla pe spate, cu capul spre asfințit (270°), mâinile plasate de-a lungul corpului și picioarele întinse paralel. Inventarul lipsea.

Mormântul nr. 4 Se găsea la distanța de 12,5 m sud (170°) de reperul central. A fost depistat la adâncimea de 0,7 m. Aparținea unui bărbat. Groapa n-a fost observată. Scheletul era pe spate, cu craniul spre vest (270°), mâinile plasate de-a lungul corpului și picioarele întinse. Inventarul arheologic lipsea.

Tumulul nr. 21 Era plasat la 100 m nord de drumul Taraclia-Balabani. Avea înălțimea de 1,9 m și diametrul de 36 m. Tumulul a fost construit în epoca bronzului și conținea 27 morminte, dintre care două aparțineau nomazilor medievali (nr. 5, 19).

Mormântul nr. 5 (fig. 3/1). A fost depistat la distanța de 19,5 m sud-vest (210°) de reperul central și la adâncimea de 2 m. Groapa avea o formă dreptunghiulară, cu laturile de 2,15 x 0,72 m, fiind orientată pe axa est-vest (265°). Adâncimea acesteia era de 2,15 m. Scheletul era întins pe spate, cu capul spre apus. Craniul era pe tâmpla dreaptă, mâinile erau întinse, iar picioarele paralele. Inventarul arheologic lipsea.

Mormântul nr. 19 (fig. 3/2). A fost depistat la distanța de 16 m sud-est (165°) de reperul central, la adâncimea de 1,60 m. Groapa avea o formă ovală, cu laturile de 2,25 x 0,6 m. Scheletul era întins pe spate, cu capul la apus (255°). Craniul era pe tâmpla dreaptă, mâinile erau întinse de-a lungul corpului, iar picioarele paralele.

Tumulul nr. 22 Era plasat la distanța de 1 km est de tumulul nr. 1. Avea înălțimea de 1,45 m și diametrul de 30 m. Tumulul a fost construit în epoca bronzului, conținea 5 morminte, dintre care două aparțineau nomazilor medievali (nr. 3,4).

Mormântul nr. 3 (fig. 3/3). A fost depistat la distanța de 2 m sud-est (150°) de reperul central și la adâncimea de 1,25 m. Groapa funerară era rectangulară, cu laturile de 2 x 0,7 m, orientată pe axa est-vest. În partea de nord, groapa avea o scară cu lățimea de 0,3 m și înălțimea de 0,15 m. Scheletul, care aparținea unui tânăr de aproximativ 20 ani, era întins pe spate, cu capul spre vest (270°). Lângă schelet, în partea de nord, parțial pe suprafața scării se găseau oasele de la picioarele unui cal. Pe suprafața cutiei toracice a decedatului se găsea craniul calului. La fundul gropii a fost observat un strat de la un așternut din coajă de copac. Lângă piciorul stâng al scheletului a fost găsit fragmentul unui cuțit de fier.

Mormântul nr. 3 aparține tipului BII din clasificarea lui G.A. Fiodorov-Davâdov¹⁷, și tipului 9 din clasificarea lui A.O. Dobroliubskii¹⁸.

Mormântul nr. 4 (fig. 3/4). A fost depistat la distanța de 5 m sud-sud-vest (195°) de reperul central și la adâncimea de 0,8 m. Groapa avea o formă ovală, cu dimensiunile 1,8 x 0,6 m. Adâncimea gropii era de 1 m. Scheletul unui bărbat, de aproximativ 40 de ani, era întins cu capul spre nord-vest (300°). Sub schelet și deasupra lui au fost

(16) A.O. Dobroliubskii, op. cit., p. 47-54.

(17) G.A. Fiodorov-Davâdov, op. cit., p. 124.

(18) A.O. Dobroliubskii, op. cit., p. 44.

Tabelul nr. 2. Caracteristicile de bază ale mormintelor nomazilor medievali de la Cazacia

Nr. d/o	Nr.		Dimens. tumul		Amplasarea mormântului față de reper				Sexul	Vârsta	Orientare mormânt		Forma gropii	Dimensiunile gropii (m)			Leșul putea fi	Inventar	Tipul ritului		Prădat	Cronologia	
	Tumul	Mormânt	Înălțime	Diam	Coordonate	Azimut	Distanța în				Coordonate	Azimut		Lungime	Lățime	Adâncime			După Floedorov-Davidov	După Dobrolubskii			
							(m)	%															
1	1	1	0,57	44	S	190°	3,50	15,9	?	?	V	270°	Tz.	2,46	0.80/0.60	0,98	-	-	+	A - I	1	+	? XIII - XIV
2	-	2	-	-	S	190°	16,40	74,6	?	?	V	270°	?	?	?	0,95	-	-	-	A - I	1	-	?
3	2	1	1,25	42	S	190°	8,0	38,1	?	?	NV	296°	Tz.	1,70	0.40 0.20	1,90	-	-	-	A - I	1	-	? XIII - XIV
4	-	2	-	-	SE	1650°	6,30	30,0	?	?	NV	305°	Tz.	1,80	0,50 0,38	1,80	-	-	-	A - I	1	-	? XIII - XIV
5	-	3	-	-	SE	135°	7,50	35,7	?	?	V	270°	?	?	?	0,90	-	-	-	A - I	1	-	?
6	3	44	2,45	64	SV	210°	19,25	60,2	m	b	V	270°	?	?	?	2,64	-	-	-	A - I	1	+	?
7	-	5	-	-	SV	258°	9,05	28,3	m	b	V	234°	?	?	?	1,61	-	-	-	A - I	1	-	?
8	-	6	-	-	S	173°	19,60	61,3	m	b	V	275°	?	?	?	2,32	-	-	-	A - I	1	-	?
9	5	1	0,60	44	SE	140°	6,0	27,3	?	?	V	270°	?	?	?	0,60	-	-	-	A - I	1	+	?
10	-	2	-	-	SE	160°	7,32	33,3	?	?	V	270°	Tz.	2,50	0,65/0,45	1,04	-	-	+	A - I	1	-	? XII - XIV
11	6a	3	0,30	28	S	195°	3,0	21,4	?	?	NV	293°	Tz.	1,99	0,55/0,16	1,02	-	-	-	A - I	1	-	? XIII - XIV
12	6b	3	0,30	23	S	190°	3,0	26,1	?	?	NV	293°	Tz.	1,99	0,40/0,18	1,02	-	-	-	A - I	1	-	? XIII - XIV
13	8	2	1,50	40	NV	340°	7,50	37,5	?	?	SE	130°	Ov.	2,10	0,90	2,10	+	-	2	V - I	1	-	XII - XIV
14	13	2	0,75	42	E	70°	7,50	35,7	?	c	NV	320°	Tz.	1,20	0,32/0,20	0,86	-	-	7	D - I	1	-	XIII - XIV
15	14	1	0,76	36	S	180°	7,50	41,7	?	?	V	270°	?	?	?	0,55	-	-	-	A - I	1	-	?
16	15	3	0,27	36	SE	170°	3,0	16,7	?	?	V	270°	Tz.	2,10	0,65/0,45	0,52	+	-	-	A - I	1	-	? XIII - XIV

Nr. d/o	Nr.		Dimens. tumul		Amplasarea mormântului față de reper				Sexul	Vârsta	Orienatare mormânt		Forma gropii	Dimensiunile gropii (m)			Lemn putred	Schelet cal	Inven- tărit	Tipul ritului		Prădat	Cro- no- logia
	Tu- mul	Mor- mânt	Înăl- țime	Diam	Co- or- do- nate	Azimut	Distanța în				Co- or- do- nate	Azimut		Lun- gime	Lățime	Adân- cime				După Flodo- rov-Da- vidov	După Dobr- oliub- skii		
							(m)	%															
17	16	3	0,30	20	SV	240°	2,0	20,0	?	c	S	180°	Tz.	1,40	0,50/0,35	0,88	-	-	J - I	1	-	XIII - XIV	
18	19	2	0,25	28	SE	125°	2,20	15,7	?	?	V	250°	Tz.	1,90	0,60/0,45	0,50	+	-	A - I	1	-	? XIII - XIV	
19	23	1	4,0	70	SV	225°	21,0	60,0	?	?	NV	305°	Tz.	2,20	0,60/0,40	0,80	+	-	A - I	1	-	? XIII - XIV	
20	-	5	-	-	SV	215°	18,20	52,0	?	?	NV	320°	?	?	?	0,75	+	-	D - I	1	-	XIII - XIV	
21	24	1	1,0	36	SE	120°	13,0	72,2	?	?	V	275°	?	?	?	0,78	-	-	A - I	1	-	?	
22	25	2	0,70	30	SE	160°	7,20	48,0	?	?	NV	330°	?	?	?	0,69	-	+	D - I	1	-	XIII - XIV	

observate urme de lemn putrezit.

Tumulul nr. 24 Era plasat la distanța de 2 km nord de tumulul nr. 1, în lunca râului Ialpuș. Tumulul reprezenta o ridicătură naturală în care au fost depistate 12 morminte din diferite epoci, dintre care două aparțineau nomazilor medievali (nr. 3, 4).

Mormântul nr. 3 (fig. 3/5). A fost depistat la distanța de 6 m sud (175°) de reperul central și la adâncimea de 0,65 m. Scheletul unui bărbat în vârstă, era întins pe spate, cu capul spre nord-vest (325°).

Mormântul nr. 4 (fig. 3/5). A fost depistat lângă mormântul nr. 3, în partea de nord-vest (180°), la adâncimea de 0,65 m. Mormântul nr. 4 era distrus parțial de mormântul nr. 3. Scheletul era întins pe spate, cu capul spre sud-vest (245°).

Toate mormintele medievale din tumulii de lângă Taraclia sunt secundare, săpate în mantia unor tumuli mai vechi. Din cei 24 tumuli studiați prin săpături metodice, nomazii medievali au folosit doar 13 (54,2%), respectiv 6 în grupul de sud (40%) și 7 în cel de nord (72,8%).

Tumulii în care au fost depistate morminte medievale sunt de regulă de dimensiuni mici, având înălțimea între 0,5-1,1 m, iar diametrul între 26-40 m. În acești parametri se încadrează 10 din 13 tumuli, sau 76,9%. În trei cazuri, tumulii erau de dimensiuni mijlocii cu înălțimea de 1,45-1,9 m, iar diametrul între 30-50 m. Din 30 morminte medievale, 24 (80%) se găseau în tumulii de dimensiuni mici, iar 6 (20%) în tumuli de dimensiuni mijlocii. Menționăm special că în patru tumuli, unul de dimensiuni mijlocii (nr. 5, $h=1,7$ m și $d=40$ m), și trei tumuli de dimensiuni mari și foarte mari (nr. 23, $h=3,6$ m și $d=65$ m; nr. 10, $h=9,9$ m și $d=100$ m; nr. 14, $h=5,5$ m și $d=55$ m.), în care au fost descoperite 63 morminte străvechi, n-a fost depistat nici un mormânt medieval.

În legătură cu aceste observații, menționăm, că o situație similară a fost semnalată în tumulii de lângă satul Balabani¹⁹ situați pe cumpăna apelor din dreapta râului Ialpuș la o depărtare de circa 6-8 km.

În patru tumuli au fost depistate câte un mormânt medieval (30,8%), în cinci câte două morminte (38,5%), în două câte trei (15,4%), într-un tumul patru (0,8%), iar în altul șase morminte (0,8%).

Mormintele medievale sunt plasate, de regulă, în sectorul de sud al tumulilor (17 morminte = 56,7%) și, ca excepție, în sectoarele de vest (5 morminte = 16,7%), nord (4 morminte = 13,3%) și est (4 morminte = 13,3%), (fig. 6).

Ca depărtare de centrul tumulului, mormintele erau plasate la distanțe de până la 3 m în 6 cazuri (20%), între 4,5-12 m în 19 cazuri (63,3%) și între 14-25,8 m în 5 cazuri (16,7%).

Analiza distanței dintre morminte și reperul central, comparativ cu raza tumulului, ne arată că șase morminte medievale (20%) erau plasate în partea centrală a tumulului, 14 morminte (46,7%) în partea mijlocie a mantiei tumulare, 8 morminte (26,7%) la periferia tumulului, iar două complexe (6,6%) în preajma tumulului.

Din cele 30 de morminte au fost determinate 10 schelete și toate s-au dovedit a fi

(19) Gh. Postică, E. Sava, *Complexele funerare ale nomazilor medievali de lângă satul Balabani, din valea râului Ialpuș*, în SCIVA (sub tipar).

masculine. Vârsta a fost determinată la 12 schelete, care se clasifică în felul următor: tineri – 6, adulți – 5 și bătrâni – 1.

În mormintele medievale există înhumări pe spate orientate cu capul spre vest – 16 cazuri (57,1%), nord-vest – 9 cazuri (32,1%), nord-est – 1 caz (3,6%), est – 1 caz și sud 1 caz. Orientarea a două morminte n-a fost determinată.

În două morminte (7%) decedații era însoțiți de resturi din corpurile unor cai.

Gropile mormintelor au fost observate în 12 cazuri (40%). Ele erau simple, de formă rectangulară – 7, ovală – 4 sau trapezoidală – 1. Aveau lungimea între 1,65-2,25 m, lățimea între 0,6-0,5/1,5 m și adâncimea între 0,4-1,65 m față de nivelul actual al tumulilor.

În 6 morminte, sub schelet au fost observate urme de putregai de la un așternut de scânduri, iar într-un caz din coajă de copac.

Mormintele de la Taraclia sunt în linii generale săracăcioase, de regulă lipsite de inventar. Obiecte arheologice au fost depistate doar în 4 morminte (13,3%). Cinci morminte erau distruse și lipsite de inventar.

Dintre mormintele cu inventar pot fi menționate doar două (nr. 14, t. 18 și nr. 1, t. 19), care conțineau câteva piese relativ modeste de la îmbrăcăminte, obiecte de harnașament sau arme. În general, trebuie de menționat că în tumulii de lângă Taraclia nu sunt prezente morminte cu inventar mai mult sau mai puțin bogat.

Pe baza ritului funerar, complexele de la Taraclia se încadrează în 5 tipuri, conform clasificării tipologice a lui G.A. Fiodorov-Davâdov (AI, VI, DI, JI, și BII)²⁰, sau în două tipuri conform clasificării diacronice a lui A.O. Dobroliubskii: Tipul 1 (AI, VI, DI, JI) și tipul 8 (BI)²¹.

Mormintele de tipul AI, cu gropi simple, orientate spre vest, sunt date în nord-vestul Mării Negre în sec. X-XIV²². În tumulii de lângă Taraclia au fost depistate 18 morminte de acest tip (60%). Pe baza inventarului arheologic unul dintre complexe (t. 18, M. nr. 14) a fost datat în a doua jumătate a sec. XI – prima jumătate a sec. XII.

Mormintele de tipul VI, cu gropi simple, orientate spre est, sunt date în nord-vestul Mării Negre cu sfârșitul sec. XI – sec. XIV²³. La Taraclia au fost depistate două morminte de acest tip (t. 1, M. nr. 1), care erau lipsite de inventar.

Mormintele de tipul DI, cu gropi simple, orientate spre nord, sunt date în nord-vestul Mării Negre cu mijlocul sec. XIII – sec. XIV²⁴. Lângă Taraclia au fost depistate 5 morminte de acest tip (t. 1, M. nr. 10; t. 13, M. nr. 3; t. 16, M. nr. 4,5, M. nr. 3) și toate erau fără inventar.

Mormintele de tipul JI, cu gropi simple orientate spre sud, sunt date în nord-vestul Mării Negre de la mijlocul sec. XIII până în sec. XIV inclusiv²⁵. La Taraclia a fost depistat un mormânt de acest tip (t. 2, M. nr. 1), care era lipsit de inventar.

(20) G.A. Fiodorov-Davâdov, op. cit., p. 124-127.

(21) A.O. Dobroliubskii, op. cit., p. 44.

(22) Ibidem, p. 48, tab. 3.

(23) Ibidem, p. 48, tab. 3; 54.

(24) Ibidem, p. 48, 69.

(25) Ibidem.

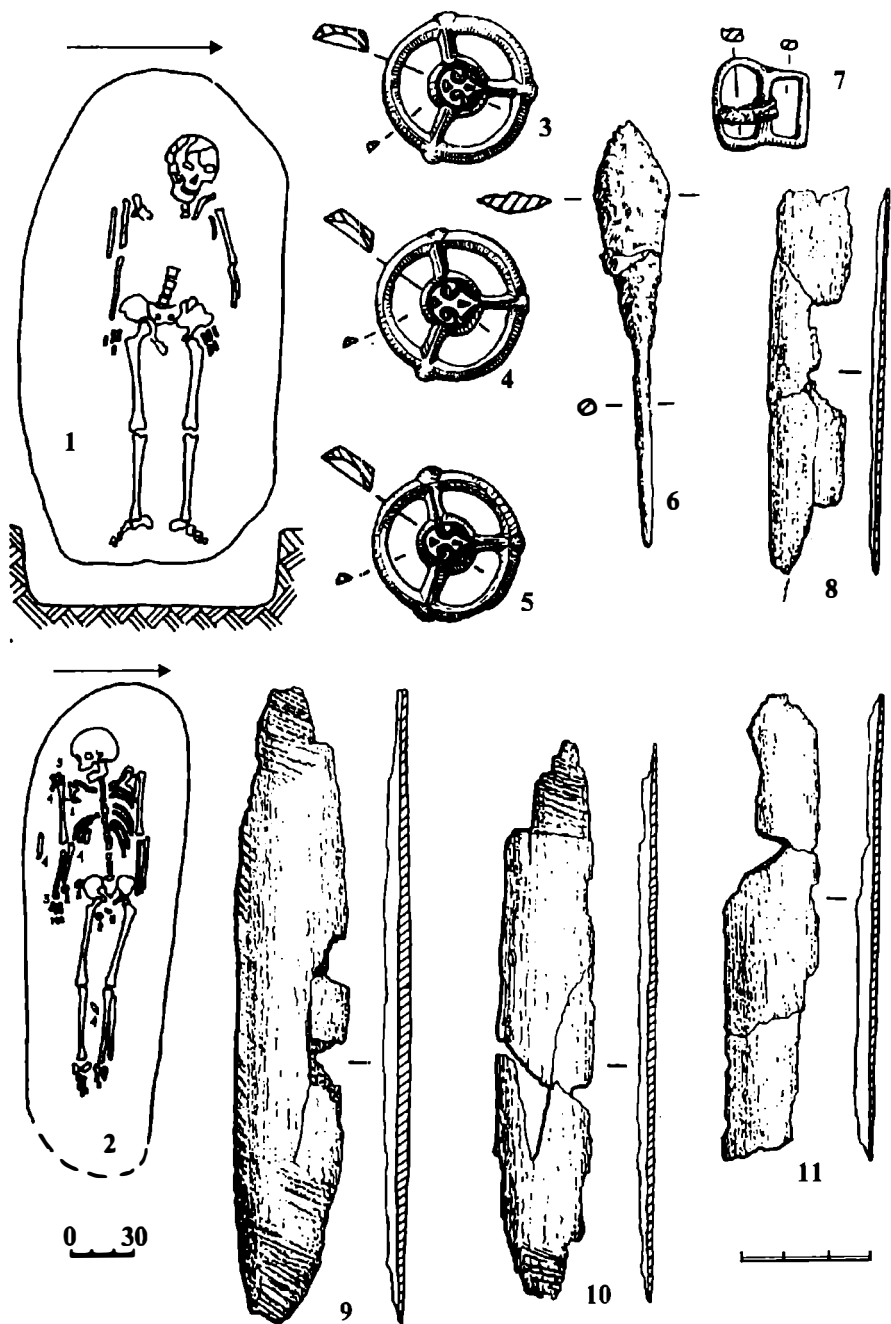

Fig. 5. Morminte și obiecte medievale din tumulii de la Taraclia.

Mormintele de tip BII, cu gropi simple, însoțite de un cal și orientate spre vest, sunt date în nord-vestul Mării Negre în sec. X-XII și foarte rar mai târziu²⁶. La Taraclia au fost depistate două morminte de acest tip (t. 19, M. nr. 1 și t. 22, M. nr. 3) cu un inventar destul de modest. Din cele două morminte a fost stabilită cronologia restrânsă doar a unui complex (t. 19, M. nr. 1) care a fost apreciată cu sec. XI.

Din datele expuse putem conchide că din cele 30 de morminte pot fi date într-un sistem cronologic mai restrâns doar 10 complexe. Dintre, ele un mormânt (t. 20, M. nr. 3) este datat în sec. X-XII, altul (t. 19, M. nr. 1) în sec. XI, al treilea (t. 18, M. nr. 14) în a doua jumătate a sec. XI – prima jumătate a sec. XII și șase morminte (t. 1, M. nr. 10; t. 2, M. nr. 1; t. 13, M. nr. 3; t. 16, M. nr. 4,5; t. 24, M. nr. 3) de la mijlocul sec. XIII – sec. XIV. Celelalte morminte se încadrează în limitele sec. X-XIV.

Având în vedere aceste date, putem constata că tumulii de lângă Taraclia au fost utilizați de către nomazii turanici pe tot parcursul sec. X-XIV.

II. CAZACLIA

La vest de localitate, pe cumpăna apelor dintre Ialpuș și Lunguța (fig. 7), la distanța de aproximativ 1 km nord de complexul tumular de la Taraclia, a existat un alt șir de tumuli care a fost cercetat în urmă cu un deceniu²⁷.

Din cei 31 de tumuli care alcătuiesc cele două grupuri de lângă Cazaclia au fost studiați până în prezent 29, care adăposteau 14 morminte ce datează din eneolitic și până în evul mediu. Morminte ale nomazilor medievali au fost depistate doar în 15 tumuli, din care 7 aparțineau primului grup, numărul celor înhumați fiind de 22.

Tumulul nr. 1 Se găsea la 1,5 km nord de șoseaua Taraclia-Balabani, avea înălțimea de 0,57 m de la nivelul actual de călcare și diametrul de 44 m. Construit de către sarmați, acest tumul avea 3 morminte, din care două aparțineau nomazilor medievali (nr. 1,2).

Mormântul nr. 1 (fig. 8/1). A fost depistat la distanța de 3,5 m sud (190°) de reperul central²⁸, la adâncimea de 0,81 m. Camera funerară era trapezoidală, cu dimensiunile de 2,46 x 0,8/0,6 x 0,98 m și era orientată de la est spre vest. Mormântul era răvășit. Judecând după poziția oaselor, scheletul era orientat cu capul spre vest (270°).

Printre oasele scheletului au fost depistate două fragmente de fier corodat.

Mormântul nr. 2 (fig. 8/2). A fost depistat la distanța de 16,4 m sud (190°) de reperul central și la adâncimea de 0,95 m. Scheletul era întins pe spate, cu capul spre vest (270°). Craniul era pe ceafă, mâinile întinse de-a lungul corpului, iar picioarele paralele. Inventarul lipsea.

Tumulul nr. 2 Se găsea la distanța de 120 m nord-vest de tumulul nr. 1. Avea înălțimea de 1,25 m de la nivelul antic de călcare și diametrul de 42 m. Tumulul a fost

(26) Ibidem, p. 48.

(27) Săpăturile de lângă satul Cazaclia au fost efectuate de către Serghei Agulnicov, în anii 1984-1985.

(28) Măsurările de adâncime cu excepția celor menționate special sunt indicate de la cota maximală a tumulului (reperul central).

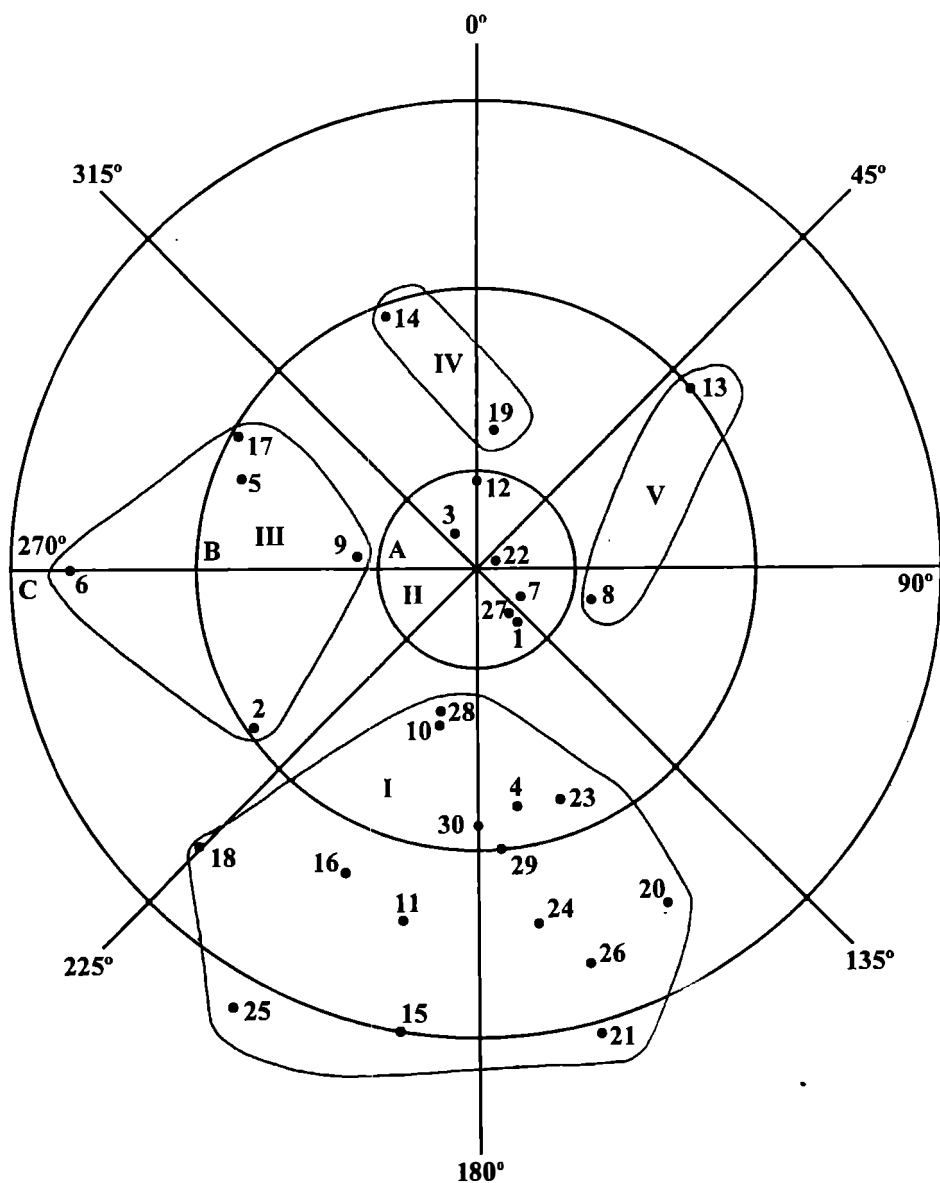

Fig. 6. Schema dispunerii mormintelor medievale din tumulii de la Taraclia.

construit în epoca antică târzie de către sarmați. Conținea 5 morminte, dintre care trei aparțineau nomazilor medievali (nr. 1, 2, 3).

Mormântul nr. 1 (fig. 8/3). A fost depistat la distanța de 8 m sud (190°) de reperul central și la adâncimea de 1,7 m. Groapa funerară era trapezoidală cu dimensiunile de $1,7 \times 0,4/0,2 \times 1,9$ m și era orientată de la est-sud-est spre vest-nord-vest (296°). Scheletul era întins pe spate, cu capul spre vest-nord-vest. Craniul era pe ceafă, mâna stângă era întinsă de-a lungul corpului, iar dreapta îndoită din cot, cu palma pe oasele mâinii opuse, iar picioarele paralele. Inventarul lipsea.

Mormântul nr. 2 (fig. 8/4). A fost depistat la distanța de 6,3 m sud-est (165°) de reperul central, la adâncimea 1,65 m. Groapa era trapezoidală, cu dimensiunile de $1,8 \times 0,5/0,36$ m și adâncimea 1,8 m, orientată de la est-nord-est spre vest-nord-vest. Scheletul era întins pe spate, cu capul spre vest-nord-vest (305°). Craniul era pe ceafă, mâinile se găseau întinse de-a lungul corpului și picioarele paralele. Sub schelet era un strat de scânduri putrede. Inventarul lipsea.

Mormântul nr. 3 (fig. 8/5). A fost depistat la distanța de 7,5 m sud-est (135°) de reperul central, la adâncimea de 0,9 m. Scheletul era întins pe spate, cu capul spre vest (270°). Craniul era pe tâmplă dreaptă, mâinile se găseau întinse de-a lungul corpului, iar picioarele erau paralele. Inventarul lipsea.

Tumulul nr. 3 Se găsea la distanța de 100 m nord de tumulul nr. 2. Avea înălțimea de 2,45 m de la nivelul antic de călcare și diametrul de 64 m. Tumulul, care a fost construit în epoca eneoliticului, conținea 18 morminte, dintre care trei (nr. 4, 5, 6) aparțineau nomazilor medievali.

Mormântul nr. 4 (fig. 8/7). A fost depistat la distanța de 19,25 m sud-vest (210°) de reperul central, la adâncimea de 2,64 m. Scheletul unui bărbat matur era întins pe spate, cu capul spre vest (270°). Craniul era pe ceafă, mâinile erau întinse de-a lungul corpului, iar partea inferioară a corpului era răvășită. Inventarul lipsea.

Mormântul nr. 5 (fig. 8/9). A fost depistat la distanța de 9,05 m vest-dus-vest (258°) de reperul central, la adâncimea de 1,61 m. Scheletul unui matur era întins pe spate, cu capul spre nord-vest (234°). Craniul era înclinat spre dreapta, spre oasele radiale, mâinile erau întinse de-a lungul corpului, iar picioarele paralele. Inventarul lipsea.

Mormântul nr. 6 (fig. 8/8). A fost depistat la distanța de 19,6 m sud-sud-est de reperul central (173°), la adâncimea de 2,32 m. Scheletul unui bărbat matur era întins pe spate, cu capul spre vest (275°). Mâna dreaptă era întinsă de-a lungul corpului, stânga era îndoită din cot și plasată pe oasele iliace, piciorul stâng era întins, iar dreptul puțin îndoit din genunchi. Inventarul lipsea.

Tumulul nr. 5 Se găsea la distanța de 150 m nord de tumulul nr. 3. Avea înălțimea de 0,6 m de la nivelul antic de călcare și diametrul de 44 m. Tumulul, construit în perioada antică târzie de către sarmați, conținea 3 morminte, dintre care două (nr. 1,2) aparțineau nomazilor medievali.

Mormântul nr. 1 (fig. 8/10). A fost depistat la distanța de 6 m sud-est (140°) de reperul central, la adâncimea de 0,6 m. Scheletul era întins pe spate cu capul spre apus (270°). Craniul era pe ceafă, mâinile și pieptul erau răvășite, iar picioarele paralele. Inventarul lipsea.

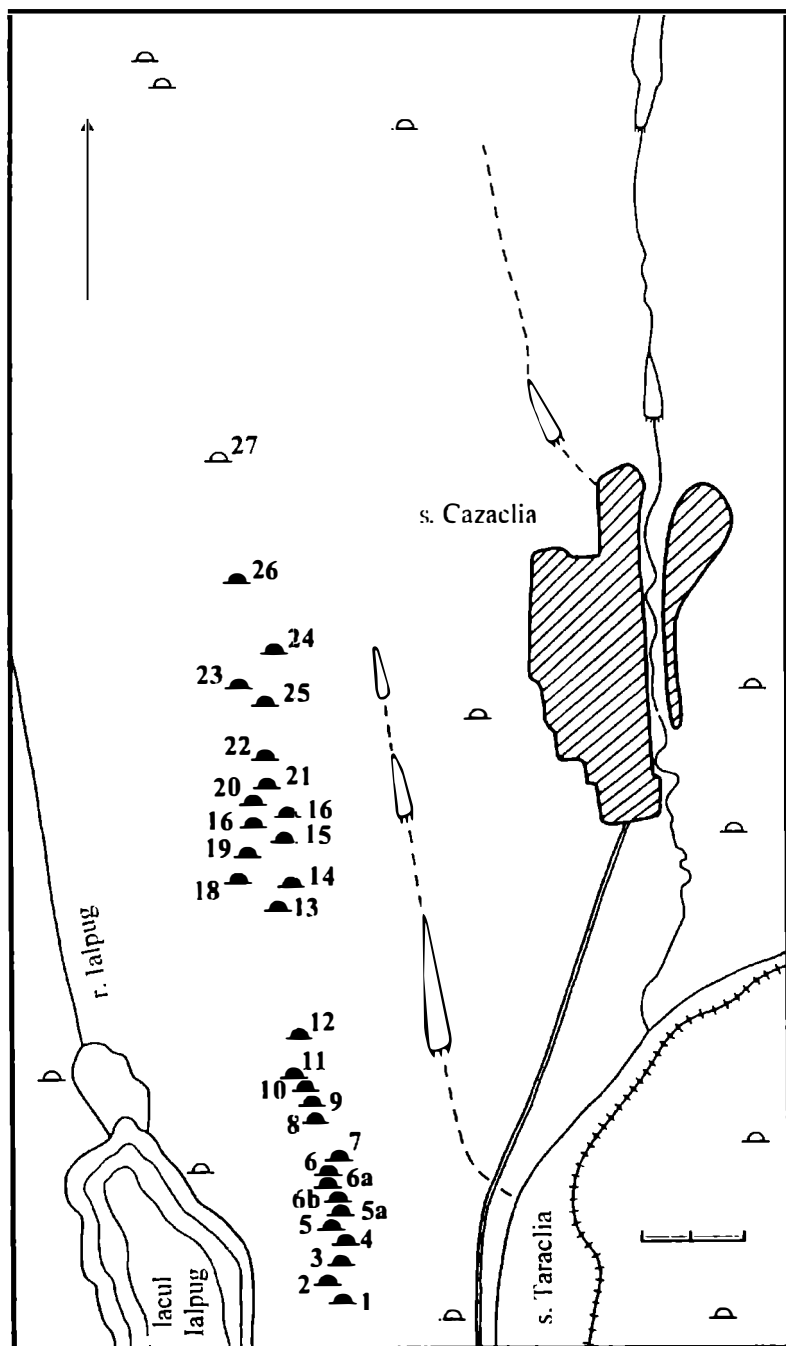

Fig. 7. Planul general al grupurilor tumulare de la Cazaclia.

Mormântul nr. 2 (fig. 9/1). A fost depistat la distanța de 7,32 m sud-est (160°) de reperul central, la adâncimea de 0,9 m. Groapa funerară era trapezoidală, cu dimensiunile de $2,5 \times 0,65/0,45$ m și adâncimea de 1,04 m și era orientat pe axa est-vest. Scheletul era întins pe spate, cu capul spre vest (270°). Craniul era pe ceafă, mâna stângă se găsea întinsă de-a lungul corpului, dreapta era slab îndoită din cot, cu palma pe oasele iliace, iar picioarele erau paralele.

Inventarul mormântului era reprezentat de: I Obiecte de podoabă: o foiță de aur, depistată lângă osul radial din dreapta, câteva foițe de aur depistate lângă mâna dreaptă; II. Obiecte utilitare: fragmentul unui cuțit de fier depistat lângă craniu, două plăsele din os lustruit (lungimea = 10 cm, lățimea = 3 cm) de la mânerul unui pumnal depistate lângă femurul din dreapta (fig. 10); III. Obiecte nedeterminate: bucăți de fier corodat depistate lângă mâna stângă.

Tumulul nr. 6a Se găsea la distanța de 42 m nord-vest de tumulul nr. 5b, sau circa 100 m nord-vest de tumulul nr. 5. Avea înălțimea de 0,3 m de la nivelul vechi de călcare, iar diametrul de 28 m. Tumulul a fost construit în epoca bronzului și conținea 5 morminte, dintre care unul (nr. 3) aparținea nomazilor medievali.

Mormântul nr. 3 (fig. 9/2). A fost depistat la distanța de 3 m sud (195°) de reperul central, la adâncimea de 0,8 m. Groapa funerară avea formă trapezoidală, cu dimensiunile $1,99 \times 0,55/0,16$ m și adâncimea 1,02 m. Scheletul era întins pe spate, cu capul spre nord-vest (293°). Craniul era pe ceafă, mâna dreaptă era îndoită din cot, cu palma pe oasele iliace, iar stânga era păstrată parțial. Inventarul lipsea.

Tumulul nr. 6b Era plasat la distanța de 80 m nord de tumulul nr. 5a. Avea înălțimea de 0,3 m de la nivelul contemporan al solului, iar diametrul de 23 m. Tumulul a fost ridicat în epoca bronzului. Conținea trei morminte, dintre care unul aparținea nomazilor medievali (nr. 3).

Mormântul nr. 3 A fost depistat la distanța de 3 m sud (190°) de reperul central, la adâncimea de 0,8 m. Groapa funerară, trapezoidală în plan, cu dimensiunile de $1,99 \times 0,4/0,16$ m, era orientată pe axa est-vest. Adâncimea ei era de 1,02 m. Scheletul era întins pe spate, cu capul spre vest-nord-vest (293°). Craniul era pe ceafă, mâna dreaptă era îndoită din cot, cu palma pe oasele iliace, iar mâna stângă s-a păstrat parțial. Inventarul lipsea.

Tumulul nr. 8 Era plasat la distanța de 500 m nord-vest de tumulul nr. 6a. Avea înălțimea de 1,2 m de la nivelul vechi de călcare și diametrul de 40 m. Tumulul a fost construit în epoca bronzului. Conținea 6 morminte, dintre care unul aparținea nomazilor medievali (nr. 2).

Mormântul nr. 2 (fig. 9/4). A fost depistat la distanța de 7,5 m nord-vest (340°) de reperul central, la adâncimea de 1,8 m. Groapa funerară avea o formă ovală cu dimensiunile de $2,1 \times 0,9$ m, orientată de la sud-est spre sud-vest (130°). Scheletul era întins pe spate cu capul spre sud-est. Craniul era pe tâmplă dreaptă, mâinile erau întinse de-a lungul corpului și picioarele se găseau dispuse paralel. La fundul gropii a fost observat un strat de lemn putred. Inventarul lipsea.

Tumulul nr. 13 Era plasat la distanța de 2,2 km nord de tumulul nr. 8. Avea înălțimea de 0,75 m de la nivelul vechi de călcare sau 0,5 m de la nivelul contemporan și diametrul de 42 m. Tumulul a fost construit în epoca antică târzie de către triburile

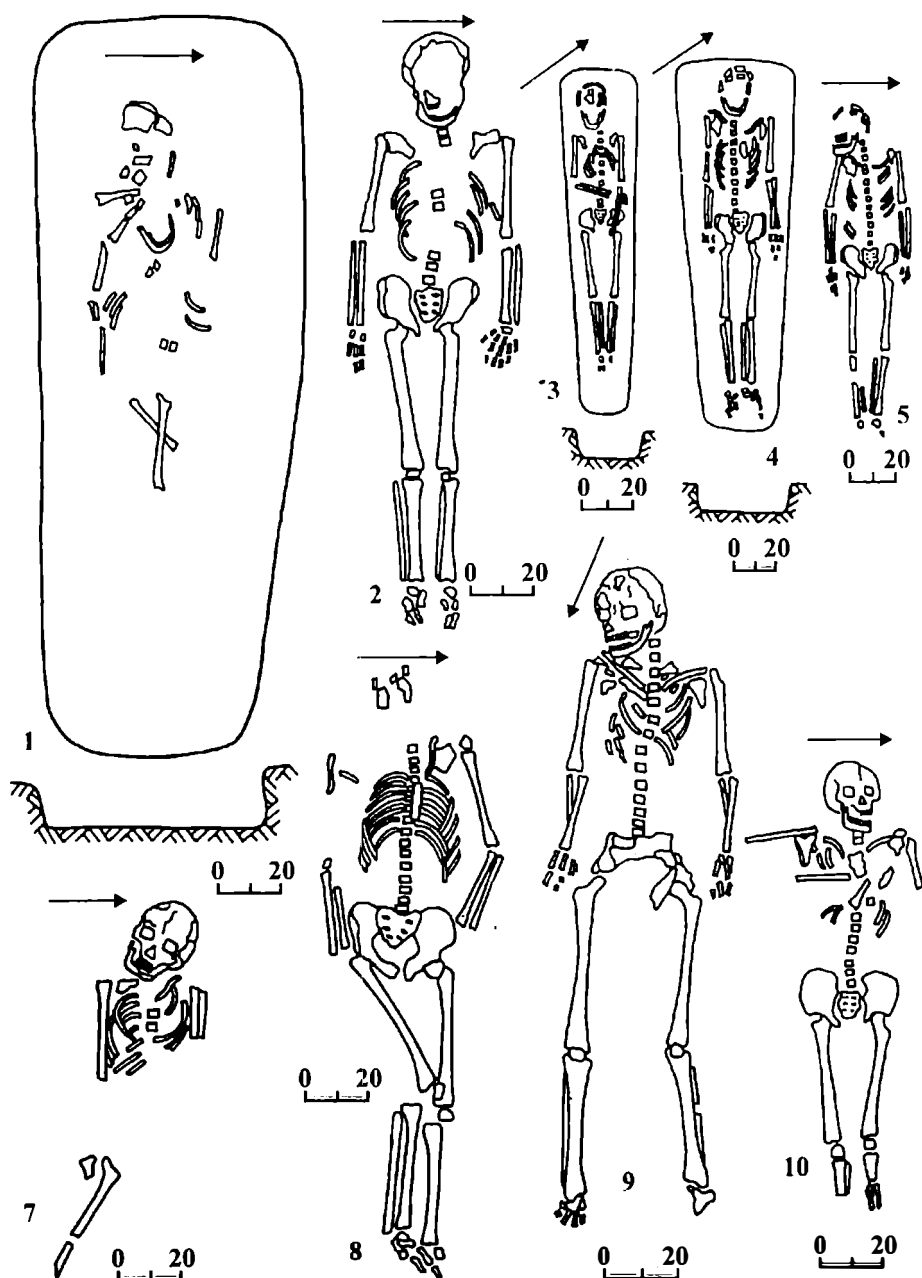

Fig. 8. Morminte medievale din tumulii de la Cazaclia.

sarmatice. Conținea două morminte, din care unul aparținea nomazilor medievali (nr. 2).

Mormântul nr. 2 (fig. 9/5). A fost depistat la distanța de 7,5 m est (70°) de reperul central, la adâncimea de 0,76 m. Groapa funerară era trapezoidală, cu dimensiunile de 1,2 x 0,32/0,2 m și era orientată de la vest-nord-vest spre est-sud-est. La adâncimea de 0,86 m a fost găsit scheletul unui copil întins pe spate, cu capul spre vest-nord-vest (320°). Craniul era pe ceafă, mâna dreaptă era întinsă de-a lungul corpului, stânga era distrusă, iar picioarele erau paralele și fără tălpi. Inventarul lipsea.

Tumulul nr. 14 Era plasat la distanța de 60 m spre nord-est de la tumulul nr. 13. Avea înălțimea de 0,76 m de la nivelul antic de călcare sau 0,4 m de la nivelul contemporan, iar diametrul de 36 m. Tumulul a fost construit în epoca antică târzie de către sarmați. Conținea 2 morminte, dintre care unul aparținea nomazilor medievali (nr. 1).

Mormântul nr. 1 (fig. 9/6). A fost depistat la distanța de 7,5 m sud (180°) de reperul central și la adâncimea de 0,55 m. Scheletul era întins pe spate, cu capul spre vest (270°). Craniul era pe tâmpla stângă, mâna dreaptă era așezată pe oasele iliace, stânga era lângă aceste oase, iar picioarele erau întinse paralel. Osul femural de la piciorul drept lipsea. Fără inventar.

Tumulul nr. 15 Era plasat la distanța de 80 m nord-vest de tumulul nr. 14. Avea înălțimea de 0,27 m de la nivelul contemporan și diametrul de 36 m. Tumulul, construit în epoca bronzului, conținea 6 morminte, dintre care unul aparținea nomazilor medievali (nr. 3).

Mormântul nr. 3 (fig. 9/7). A fost depistat la distanța de 3 m sud-est de reperul central, la adâncimea de 0,4 m. Groapa funerară era trapezoidală, cu dimensiunile de 2,1 x 0,65/0,45 m, care se găsea orientată pe axa est-vest. Adâncimea mormântului era de 0,52 m. Scheletul era întins pe spate cu capul spre vest (270°). Mâna stângă era întinsă de-a lungul corpului, dreapta era îndoită din cot cu palma pe oasele iliace și picioarele erau întinse paralel. Sub schelet era un strat de lemn putred.

Tumulul nr. 16 Era plasat la distanța de 60 m nord-vest de tumulul nr. 15. Avea înălțimea de 0,30 m de la nivelul contemporan de călcare și diametrul de 20 m. Tumulul, construit în epoca bronzului, conținea 5 morminte, din care unul (nr. 3) aparținea nomazilor medievali.

Mormântul nr. 3 (fig. 9/8). A fost depistat la distanța de 2 m sud-vest (240°) de reperul central, la adâncimea de 0,73 m. Groapa era trapezoidală, cu dimensiunile de 1,4 x 0,5/0,35 m și orientată pe axa nord-sud (180°). Adâncimea era de 0,88 m. Scheletul unui copil se găsea întins pe spate cu capul spre sud. Craniul se afla pe tâmpla dreaptă, de la mâini s-au păstrat doar oasele radiale, picioarele erau întinse paralel, slab îndoite în genunchi. Inventarul lipsea.

Tumulul nr. 19 Se găsea la 50 m sud-vest de tumulul nr. 16. Avea înălțimea de 0,25 m de la nivelul contemporan și diametrul de 28 m. Tumulul a fost ridicat în epoca bronzului și conținea 6 morminte, dintre care unul aparținea nomazilor medievali (nr. 2).

Mormântul nr. 2 (fig. 3/9). A fost descoperit la distanța de 2,2 m sud-est (125°) de reperul central, la adâncimea de 0,4 m. Groapa funerară, trapezoidală, cu laturile

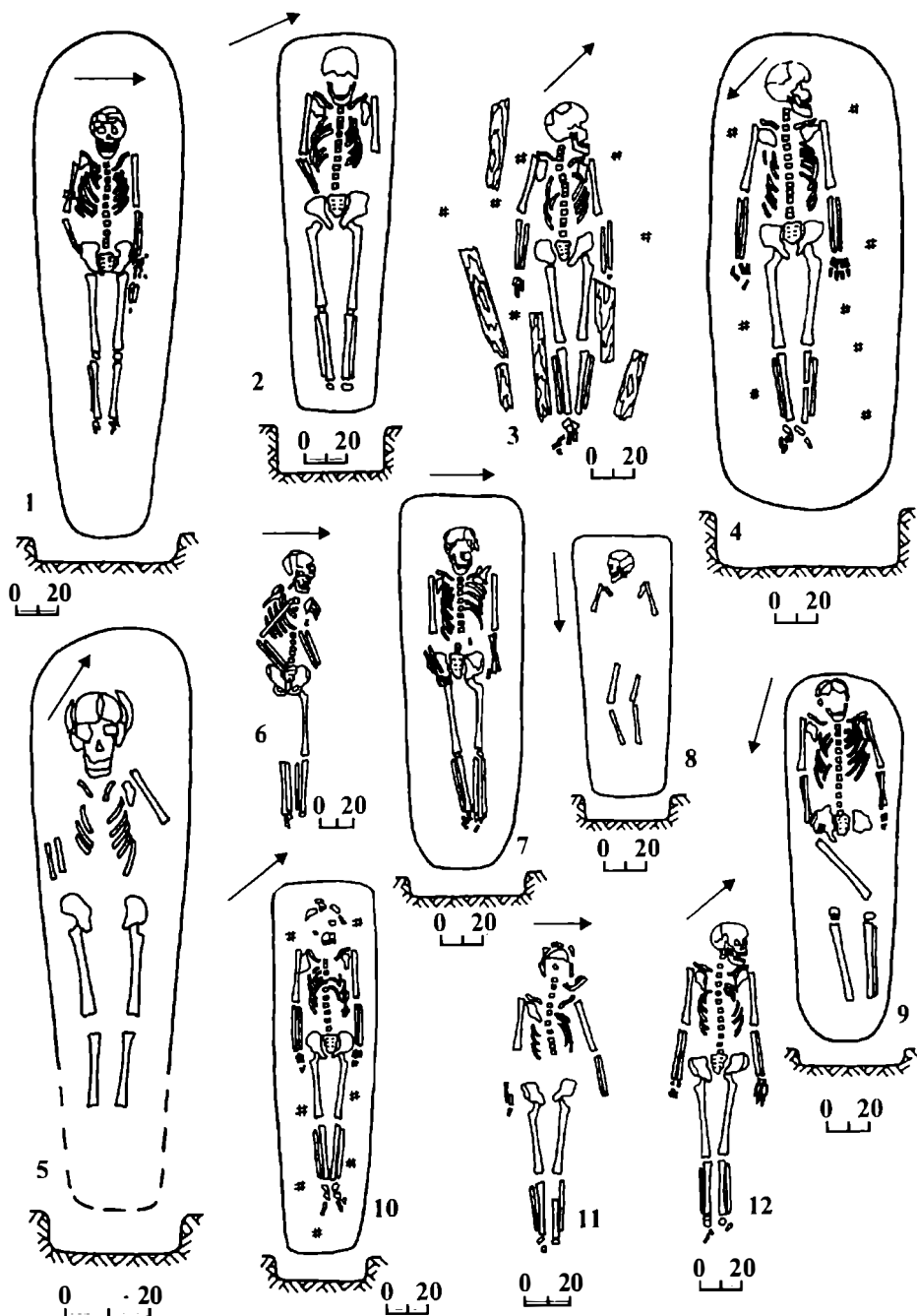

Fig. 9. Morminte medievale din tumulii de la Cazacia.

de 1,9 x 0,6/0,45 m și adâncimea de 0,5 m, era orientată de la est-nord-est spre vest-sud-vest. Scheletul era întins pe spate cu capul spre vest-sud-vest (250°). Craniul era pe ceafă, mâinile erau întinse de-a lungul corpului, iar picioarele întinse paralel. Osul femural de la piciorul stâng lipsea, iar cel de la dreptul era deplasat spre stânga. Sub oase erau urme de lemn putred. Inventarul lipsea.

Tumulul nr. 23 Se găsea la distanța de 1,4 km nord de tumulul nr. 16. Avea înălțimea de 4 m de la nivelul antic de călcare sau 3,4 m de la nivelul actual și diametrul de 70 m. Tumulul a fost construit în epoca bronzului și conținea 14 morminte dintre care două (nr. 1, 5) aparțineau nomazilor medievali.

Mormântul nr. 1 (fig. 9/10). A fost depistat la distanța de 21 m sud-vest (225°) de reperul central și la adâncimea de 0,7 m. Groapa funerară era trapezoidală, cu laturile de 2,2 x 6/0,4 m și adâncimea de 0,8. Era orientată de la vest-nord-vest spre est-sud-est. Scheletul era întins pe spate, cu capul spre vest-nord-vest (305°). Craniul era pe ceafă, mâinile întinse de-a lungul corpului cu palmele lângă oasele bazinului și picioarele erau paralele, cu tălpile împreună. La fundul gropii era un strat de putregai de lemn. Inventarul lipsea.

Mormântul nr. 5 A fost depistat la distanța de 18,2 m sud-vest (215°) de reperul central, la adâncimea de 0,75 m. Groapa funerară n-a fost observată. Scheletul era întins pe spate cu capul spre nord-vest (320°). Mâinile erau întinse de-a lungul corpului și picioarele erau paralele. Sub schelet era un strat de lemn putrezit. Inventarul lipsea.

Tumulul nr. 24 Se găsea la distanța de 90 m nord-est de tumulul nr. 23. Avea înălțimea de 1 m de la nivelul de călcare sau 0,9 m de la nivelul actual al solului și diametrul de 36 m. Tumulul a fost ridicat în epoca antică târzie de către sarmați. Au fost depistate 9 gropi din perioada antică târzie și un mormânt turanic medieval (nr. 1).

Mormântul nr. 1 (fig. 9/11). A fost depistat la distanța de 13 m sud-est (120°) de reperul central și la adâncimea de 0,78 m. Scheletul era întins pe spate cu capul spre vest (275°). Craniul era pe ceafă, mâinile întinse de-a lungul corpului și picioarele paralele. Inventarul lipsea.

Tumulul nr. 25 Se găsea la distanța de 100 m sud de la tumulul nr. 24. Avea înălțimea de 0,7 m de la nivelul antic de călcare sau 0,6 de la nivelul actual al solului și diametrul de 30 m. Tumulul a fost construit în epoca antică târzie de către sarmați și conținea două morminte, dintre care unul aparținea nomazilor medievali (nr. 2).

Mormântul nr. 2 (fig. 9/2). A fost depistat la distanța de 7,2 m sud-est (160°) de reperul central și la adâncimea de 0,69 m. Scheletul era întins pe spate, cu capul spre vest-nord-vest (330°). Craniul era pe ceafă, mâinile erau întinse de-a lungul corpului și picioarele paralele. Inventarul lipsea.

Totalizând materialele prezentate, putem constata că din cei 29 tumuli studiați prin săpături metodice, nomazii medievali au valorificat doar 15 (51,7%), respectiv 7 tumuli din grupul de sud (43,75%) și 8 tumuli din cel de-al doilea grup (61,54%).

Tumuli în care au fost descoperite morminte medievale sunt, de regulă, de mici dimensiuni, având înălțimea de 0,25-1,5 m și diametrul de 23-44 m. În acești parametri

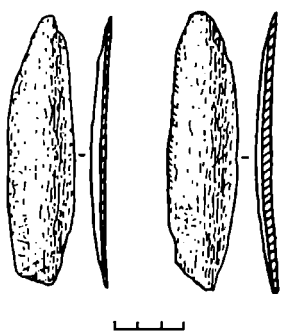

Fig. 10. Plăsele din os.

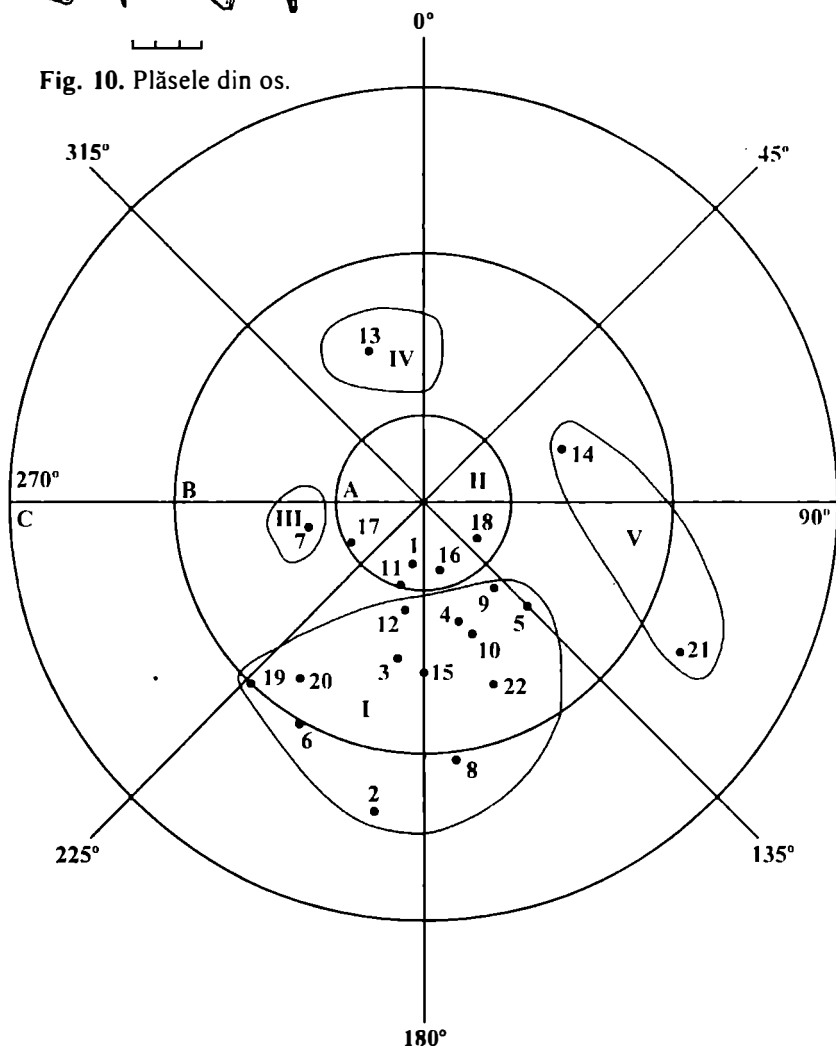

Fig. 11. Schema reprezentării mormintelor medievale din tumulii de la Cazaclia.

se încadrează 13 tumuli, sau 86,7%. În două cazuri tumulii erau de dimensiuni mijlocii sau mari, cu înălțimea de 2,45 m și 4 m și diametrul 64 și 70 m. Din 22 morminte medievale, 19 complexe (86,4%) se găseau în tumulii de dimensiuni mici, unul într-un tumul de dimensiuni mijlocii (4,5%) și două într-un tumul de dimensiuni mari (9,1%). În legătură cu aceasta menționăm că într-un tumul de dimensiuni mari (nr. 17, h=3,5 m și d=80 m) în care au fost depistate 28 morminte străvechi n-a fost depistat nici un mormânt medieval.

O situație similară a fost observată în tumulii de lângă satul Balabani²⁹ și Taraclia din aceeași regiune a râului Ialpuș.

În 10 tumuli de lângă satul Cazaclia (66,7%) a fost depistat câte un mormânt medieval, în trei (20%) câte două morminte și în două (13,3%) câte trei morminte.

Mormintele medievale sunt plasate în majoritatea absolută a cazurilor în sectorul de sud al tumulilor – 16 morminte (72,7%) și ca excepție în sectorul de est – 3 morminte (13,6%), de nord – un mormânt (4,6%) și de vest – două morminte (9,1%) (fig. 11). Vis-à-vis de centrul tumulului, mormintele erau plasate la distanța de până la 3 m – 5 cazuri (22,7%); la 3,5 m – 15 m – 12 cazuri (54,6%), la 16,4 – 21 m – 5 cazuri (22,7%).

Analiza distanțelor dintre morminte și reperul central comparativ cu raza mantiei tumulare ne arată că cinci morminte medievale (22,7%) erau plasate în partea centrală a tumulului, 14 morminte (63,6%) în partea mijlocie a mantiei tumulare și 5 morminte (14%) la periferia tumulului³⁰.

Mormintele medievale reprezintă înhumări simple întinse pe spate, orientate cu capul spre vest – 12 cazuri (54,6%), vest-nord-vest – 44 cazuri (18,3%), nord-nord-vest – 3 cazuri (13,6%), sud-vest – 1 (4,5%), sud – 1 (4,5%) și sud-est – 1 (4,5%).

Gropile mormintelor au fost observate în 12 cazuri (54,5%). Ele erau simple, de o formă trapezoidală – 11 (92%) sau ovală – 1 (8%). Se deosebesc: gropi de dimensiuni mici, (două cazuri) cu lungimea de 1,2-1,4 m, iar lățimea de 0,32/0,2-0,5/0,35 m, și gropi de dimensiuni mari (20 morminte) cu lungimea 1,7-2,5 m, lățimea de 0,4/0,16-0,8/0,6 m, iar adâncimea 0,5-1,4 m de la nivelul suprafeței tumulului.

În cinci cazuri, sub oasele scheletelor au fost depistate urme de lemn putrezit.

Mormintele de la Cazaclia, cu excepția a două cazuri, sunt lipsite de inventar. Trei morminte erau răvășite. Un mormânt cu inventar (t. 1, M. nr. 1) era răvășit și conținea doar câteva bucăți de fier puternic corodat. Al doilea mormânt (t. 5, M. nr. 2) cu excepția a câtorva foițe de aur avea în genere un inventar foarte modest.

În baza ritului funerar, complexe de la Cazaclia se încadrează în 4 tipuri conform clasificării tipologice a lui G.A. Fiodorov-Davâdov (AI, VI, DI, JI)³¹, sau într-un singur tip conform clasificării diacronice a lui A.O. Dorbroliubskii: tipul I (AI, VI, DI, JI)³².

(29) Gh. Postică, E. Sava, op. cit.

(30) Distanța comparativă a mormintelor față de centrul tumulului este apreciată după formula: $D_c = D_a / R_t$, unde D_c – este distanța comparativă, D_a – este distanța absolută de la centrul tumulului până la mormânt și R_t – este rata tumulului.

(31) G.A. Fiodorov-Davâdov, op. cit.

Mormintele de tipul AI, efectuate în gropi simple, orientate spre vest (226-315⁴) sunt date pentru nord-vestul Mării Negre în sec. X-XIV³³. În tumulii de lângă Cazaclia au fost depistate 17 morminte de acest tip, ceea ce constituie majoritatea absolută (77,2%). Dintre aceste morminte exista doar în două cazuri inventar arheologic. Acest inventar este amorf și nu furnizează nici o informație pentru datarea complexelor. În legătură cu datarea mormintelor, prezintă interes forma gropilor, observată doar în 9 cazuri. În literatura de specialitate s-a arătat că gropile trapezoidale la nomazii turanici pot fi întâlnite pe tot parcursul sec. X-XIV. Cu toate acestea trebuie de menționat că pentru sec. X – prima jumătate a sec. XIII aceste gropi sunt singulare. Începând cu mijlocul sec. XIII – sec. XIV, gropile trapezoidale capătă o răspândire foarte largă, iar în unele regiuni se întâlnesc în masă³⁴. Este semnificativ faptul că în tumulii de lângă Cazaclia este semnalată această situație. Acest lucru ne permite să presupunem că mormintele de tipul AI din acești tumuli se datează cu sec. XIII-XIV.

Mormintele de tipul DI, cu gropi simple și orientate spre nord-nord-vest sunt date în nord-vestul Mării Negre de la mijlocul sec. XIII – sec. XIV³⁵. Lângă Cazaclia au fost depistate trei morminte de acest tip și toate fără inventar. Pentru datarea acestor complexe prezintă interes forma trapezoidală a gropii unui mormânt, care confirmă data expusă mai sus.

Mormintele de tipul VI, efectuate în gropi simple, orientate spre est-sud-est, sunt date în nord-vestul Mării Negre la sfârșitul sec. XI – sec. XIV³⁶. La Cazaclia a fost depistat un singur mormânt de acest fel, care era însă fără inventar.

Mormintele de tipul JI, efectuate în gropi simple, orientate spre sud, sunt date în nord-vestul Mării Negre la mijlocul sec. XIII – sec. XIV³⁷. La Cazaclia a fost depistat un mormânt de acest fel, care era lipsit de inventar. Pentru datarea complexului dat prezintă interes forma trapezoidală a gropii care reprezintă un indiciu important în favoarea datării mormântului cu mijlocul sec. XIII. – sec. XIV.

Din cele expuse putem conchide că pe baza ritului funerar și formeii trapezoidale a camerelor funerare, din cele 22 morminte pot fi date într-un sistem cronologic mai restrâns doar 13 complexe. Aceste morminte sunt date la mijlocul sec. XIII – sec. XIV, aparținând celei de-a patra perioadă de dominație a nomazilor medievali în nord-vestul Mării Negre³⁸. Ținând cont de aceste realități și având în vedere faptul că în tumulii nominalizați nu există indicii pentru datarea unor complexe funerare în sec. X – prima jumătate a sec. XIII, putem presupune, cu un grad foarte mare de probabilitate, că ansamblul tumular cu morminte medievale de lângă satul Cazaclia se datează de la mijlocul sec. XIII-XIV. În legătură cu aceasta atragem atenția asupra faptului că mormintele medievale din tumulii de lângă satul Balabani și o bună parte

(32) A.O. Dorbroljubskii. op. cit.

(33) Ibidem, p. 47-49.

(34) Ibidem, p. 69, 126-131, tab. 7

(35) Ibidem, p. 48, 69.

(36) Ibidem.

(37) Ibidem.

(38) Ibidem, p. 65-79.

din complexele funerare medievale de lângă Taraclia, situate într-o zonă comună cu acelea din apropierea satului Cazaclia - zona râului Ialpuș, datează din aceeași perioadă. Această observație este foarte prețioasă, fiindcă indică o prezență deosebit de numeroasă în regiunea cursului inferior a râului Ialpuș a unor grupuri de nomazi turanici medievali în perioada dominației Hoardei de Aur.

TOMBES DE NOMADES TOURANIENS DANS LES TUMULI DE TARACLIA ET DE CAZACLIA

Résumé

Les trois auteurs, spécialistes de l'Institut d'Archéologie de Chișinău, passent en revue les résultats principaux des recherches entreprises dans les tumuli de Taraclia et de Cazaclia (R. de Moldavie) où on a dépisté un grand nombre de tombes nomades d'origine mongole.

À Taraclia on a découvert 30 tombes des Xe-XIVes. et à Cazaclia 22 tombes (seconde moitié du XIIIes. et XIVes.).

Ces nouvelles découvertes attestent, une fois de plus, la présence particulièrement intense, près de la rivière de Ialpuș, des quelques groupes de nomades touraniens de la période de la domination de la Horde d'Or dans cette zone.

Explication des figures

Fig. 1. Plan général des groupes tumulaires de Taraclia.

Fig. 2. Tombes médiévales de tumuli de Taraclia.

Fig. 3. Tombes médiévales de tumuli de Taraclia.

Fig. 4. Tombes et objets du Moyen Âge de tumuli de Taraclia.

Fig. 5. Tombes et objets du Moyen Âge de tumuli de Taraclia.

Fig. 6. Schéma de la disposition des tombes médiévales de tumuli de Taraclia.

Fig. 7. Plan général des groupes tumulaires de Cazaclia.

Fig. 8. Tombes médiévales de tumuli de Cazaclia.

Fig. 9. Tombes médiévales de tumuli de Cazaclia.

Fig. 10. Manches du couteau en os.

Fig. 11. Schéma de la disposition des tombes médiévales de tumuli de Cazaclia.

